

EKONOMIHÖGSKOLAN
Lunds universitet

Magisteruppsats
Januari 2007

IAS 39

**– Praktiska problem vid tillämpning av
säkringsredovisning**

Handledare
Gunnar Wahlström

Författare
Rodi Akgul
Joze Barbir
Nedir Muratovic

Sammanfattning

Uppsatsens titel:	IAS 39 – Praktiska problem vid tillämpning av säkringsredovisning
Seminariedatum:	2007-01-17
Ämne/kurs:	FEK 591 Magisterseminarium, Företagsekonomi, 10 poäng
Författare:	Rodi Akgul, Joze Barbir, Nedir Muratovic
Handledare:	Gunnar Wahlström
Fem nyckelord:	IAS 39 säkringsredovisning, kapitalmarknadsperspektivet, grundad teori, praktiska problem
Syfte:	Vi ämnar undersöka huruvida tillämpning av reglerna för säkringsredovisning bidrar till en bättre redovisning för bankerna. Dessutom har vi för avsikt att belysa praktiska problem förknippade med säkringsredovisning.
Metod:	Vi har använt oss av en kvalitativ forskningsmetod. Den består av två steg. Vi började med att kartlägga den offentliga debatten på området för att sedan följa upp de frågor som väcks med semistrukturerade intervjuer. Strauss och Corbins tankegångar om grundad teori har genomsyrat vårt tillvägagångssätt.
Teoretiska perspektiv:	För att utreda vårt syfte använder vi oss av Streeck och Schmitters tankegångar om redovisningsreglering. Vi har anlagt ett kapitalmarknadsperspektiv då vi har vår utgångspunkt i praktiken.
Empiri:	Vårt huvudsakliga studieobjekt har varit de fyra storbankerna i Sverige (Swedbank, Handelsbanken, Nordea, SEB). Vi har även valt att inkludera representanter från de fyra stora revisionsbyråerna med kunskap om IAS 39 och säkringsredovisning. För att få ytterligare perspektiv har även Finansinspektionen och Svenska bankföreningen inkluderats.
Resultat:	Sammanfattningsvis ger tillämpningen av säkringsredovisning en mer transparent bild av bankers redovisning och bör vara obligatorisk i IAS 39. Större hänsyn bör tas till bankers specialkompetens men dessa bör inte särbehandlas i IAS 39.

Abstract

Title:	IAS 39 – Practical problems with application of hedge accounting
Seminar date:	2007-01-17
Course:	FEK 591 Master thesis in Business Administration, 10 Swedish credits (15 ECTS)
Authors:	Rodi Akgul, Joze Barbir, Nedir Muratovic
Advisor:	Gunnar Wahlström
Key words:	IAS 39, hedge accounting, capital market - perspective, grounded theory, practical problems
Purpose:	We attend to investigate if application of hedge accounting rules contributes to better accounting for banks. It is also our intention to illustrate the practical problems associated with hedge accounting.
Methodology:	We used a qualitative research method which consisted of two parts. The first part was a mapping of the public debate on the area. In order to answer the questions raised from the public debate we used semi-structured interviews. Strauss and Corbins line of thoughts about grounded theory have permeated our approach.
Theoretical perspectives:	In order to investigate our purpose we used Streeck and Schmitters thoughts on accountancy regulation. We have founded our research on a capital market – perspective with starting point in practice.
Empirical foundation:	The objects of our study have mainly been the four major Swedish banks (Swedbank, Handelsbanken, Nordea, SEB). For a secondary opinion we chose representatives from the four major accounting firms with expertise in IAS 39 and hedge accounting. To gain further aspects we chose to also include Finansinspektionen and Svenska bankföreningen.
Conclusions:	In summary we draw the conclusion that the application of hedge accounting contributes to a more transparent view of bank accounting and should be compulsory in IAS 39. A greater regard should be attributed to banks special knowledge but they should not be differentiated.

Innehållsförteckning

1 Inledning	6
1.1 Bakgrund	6
1.1.2 Institutionellt tänkande.....	8
1.1.3 Säkringsredovisning.....	9
1.2 Problemdiskussion.....	10
1.3 Forskningsfråga.....	11
1.4 Syfte	12
1.5 Disposition.....	12
2 Litteraturgenomgång	13
2.1 Finansiella instrument.....	13
2.1.1 ”The mixed model”.....	14
2.1.2 Finansiella tillgångar.....	15
2.1.3 Finansiella skulder	17
2.1.3.1 Effektivräntemetoden och upplupet anskaffningsvärde	18
2.1.3.2 Verkligt värde.....	18
2.2 Säkringsredovisning	19
2.2.1 Behov av säkringsredovisning	19
2.2.1 Effektivitetstest	21
2.2.2 Säkring av verkligt värde	22
2.2.3 Kassaflödessäkring	23
2.2.4 Säkring av en nettoinvestering i en utlandsverksamhet	23
2.2.5 Nackdelar med säkringsredovisning	23
2.3 Fair Value Option (FVO)	24
2.4 Den numeriska traditionen	25
2.5 IASB:s föreställningsram.....	26
2.5.1 Tillförlitlighet.....	26
2.5.2 Relevans.....	27
2.5.3 Jämförbarhet	28
2.5.4 Avvägning mellan kvalitativa egenskaper	28
2.5.5 Rättvisande bild	29
2.6 Kritik mot föreställningsramen.....	29
2.7 Reglering genom föreningar.....	31
2.7.1 Kombination mellan principer	32
2.7.2 Redovisningsutvecklingen i Sverige	34
2.7.2.1 1920-talet	34
2.7.2.2 1950-talet	36
2.7.2.3 1970-talet	36
2.8 Kapitalmarknadsperspektivet	38
2.9 Sammanfattning av litteraturgenomgången.....	39
3 Metod.....	40
3.1 Studiens metodologiska utformning.....	40
3.2 Urval.....	40
3.2.1 Primär och sekundärdata.....	42
3.2.2 Insamling av litteratur	42
3.3 Kvalitativ metod.....	42

3.4	<i>Grundad teori</i>	44
3.4.1	Frågor.....	44
3.4.2	Kategorier och koncept.....	46
3.4.3	Balansen mellan objektivitet och mottaglighet.....	46
3.5	<i>Validitet och reliabilitet</i>	47
3.5.1	Validitet.....	47
3.5.2	Reliabilitet.....	47
3.6	<i>Praktiskt tillvägagångssätt vid intervjuerna</i>	48
3.7	<i>Källkritik</i>	51
3.8	<i>Sammanfattning av metod</i>	51
4	Den offentliga debatten	52
4.1	<i>Praktiska problem</i>	52
4.1.1	Amerikansk påverkan.....	53
4.1.2	Kassaflödessäkring.....	54
4.1.3	Optioner i IAS 39.....	54
4.1.4	Interna säkringar.....	55
4.1.5	Fair Value Option (FVO).....	55
4.1.6	Effektivitet.....	56
4.1.7	Metod för mätning.....	56
4.1.8	Kritiska aspekter från EU.....	58
4.2	<i>Sammanfattning av den offentliga debatten</i>	59
5	Intervjuer	60
5.1	<i>Grad av tillämpning</i>	60
5.2	<i>Fair Value Option (FVO)</i>	61
5.3	<i>Reglernas praktiska problem</i>	63
5.3.1	Interna affärer.....	63
5.3.2	Dokumentation.....	64
5.3.3	Effektivitet.....	66
5.3.4	Metod för mätning.....	67
5.3.5	Detaljerade regler.....	68
5.3.6	Föreningarnas inflytande.....	70
5.3.7	Specialutformade regler för bankerna.....	71
5.4	<i>Valmöjlighet att tillämpa säkringsredovisning</i>	72
5.4.1	Jämförbarhet ur ett investerarperspektiv.....	73
5.5	<i>Transparens</i>	75
5.6	<i>Kassaflödessäkring</i>	76
5.7	<i>Kapitalmarknadsperspektivet</i>	77
5.8	<i>Avvägning mellan kostnad och nytta</i>	78
5.9	<i>Sammanfattning av intervjuer</i>	79
6	Slutdiskussion	80
6.1	<i>Forskningsfrågorna besvaras</i>	80
6.1.1	Sammanfattning av forskningsfrågorna.....	83
6.2	<i>Studiens teoretiska bidrag</i>	83
6.3	<i>Reflexioner över studiens slutsatser</i>	85
6.4	<i>Förslag till vidare forskning</i>	86
	Källförteckning	87

1 Inledning

I detta kapitel ämnar vi ge en bredare bakgrund i syfte att skapa förståelse för det aktuella ämnet. Genom nedanstående diskussion tar vi dessutom upp och belyser den problematik som råder på det studerade området.

1.1 Bakgrund

Från och med första januari 2005 ska börsnoterade bolag inom EU upprätta sin konsoliderade redovisning i enlighet med IFRS/IAS. Organisationen som utvecklar och skapar reglerna i IFRS/IAS är den oberoende normgivaren International Accounting Standards Board (IASB), som i viss utsträckning är influerad av amerikanska Financial Accounting Standards Board (FASB), såtillvida att ett antal medlemmar inom IASB tidigare var verksamma inom FASB. Ett viktigt område som regleras av IASB är det om finansiella instrument IAS 39 som mer eller mindre anses vara en kopia av dess amerikanska motsvarighet FAS 133. (Torgander, Balans 2006) Huruvida de amerikanska inspirerade reglerna även är lämpliga för de företag som följer IFRS/IAS är en fråga som tål att diskuteras.

Fundamentala förändringar på den globala finansiella marknaden har medfört att användning av säkring (hedging) har blivit allt mer vanlig. Antalet olika varianter av finansiella instrument har ökat explosionsartat de senaste två decennierna. Nya innovationer och transaktioner har uppenbarats på marknaden. Många branschorganisationer, akademiker och forskare har beskrivit ”revolutionen” av finansiella instrument som en effektiv reaktion på stigande räntenivåer och stor volatilitet på valutakurser. (Young, 1996) Finansinnovationen har även stimulerats genom statliga avregleringar inom de finansiella marknaderna, strukturella förändringar och beskattningsombildningar i många länder, samt genom teknologiska framsteg inom data och informationssamhället. Som en följd av finansrevolutionen har nya finansiella instrument tillkommit medan de redan

befintliga har utvecklats och modifierats för att tjäna nya syften. (Johnson och Swieringa, 1996)

Ovanstående resonemang tyder på en starkare kapitalmarknad och att redovisningsutvecklingen i allt större utsträckning har gått från principen om statlig reglering till den om marknadsreglering. (Puxty, 1987) Från att tidigare ha haft en dominerande roll på redovisningsutvecklingen har staten fått ge vika för marknadskrafterna. Huruvida detta är ett önskvärt sätt att driva utvecklingen tål att diskuteras eftersom nuvarande reglering inte verkar vara optimal såtillvida att regelverket inte fungerar på ett tillfredsställande vis. För att få till förändringar på redovisningsområdet krävs det enligt Jönsson (1991) en debatt som uppstår utifrån en kris eller konflikt av något slag. Det vore intressant att se huruvida ett större inflytande från principen om föreningar skulle bidra till att driva redovisningsutvecklingen och förbättra regelverket genom ett större engagemang i debatten.

Derivatinstrument såsom swappar, terminer och optioner har utvecklats för att möta efterfrågan på reducerad risk. I syfte att möta nya krav från marknaden har standardsättarna försökt placera nya instrument inom nuvarande redovisningsram. Den snabba utvecklingen på området har ställt krav och medfört problem för standardsättarna, såtillvida att de ständigt har varit tvungna att utveckla aktuella riktlinjer för redovisning av nya instrument. (Pirchegger, 2006) I många fall har lösningarna varit av interim karaktär vilket innebär att de är av tillfällig natur. Anledningen till detta är att standardsättarna har känt av påtryckningarna från diverse organisationer att i snabbast möjliga mån utveckla redovisningslösningar på ett område som är under ständig förändring. (Mettinger, Balans 1998) Enligt Johnson och Swieringa (1996), låg en ofullständig redovisning av finansiella instrument till grund för ett antal större amerikanska, japanska och tyska företags plötsliga och omfattande förluster. Till följd av att den dåvarande redovisningen inte återspeglade och hanterade derivat och problem förknippade med dessa på ett korrekt sätt, fanns det ett stort behov av nya, snabba lösningar på området. Att framställa nya lösningar för exempelvis säkringsredovisning och spekulation har dock inte varit helt problemfritt och har präglats av många hinder. Ett av dessa

hinder kan ha sin grund i det institutionella tänkandet och oviljan att förändra. (Young, 1996)

1.1.2 Institutionellt tänkande

Young (1996) gör jämförelser mellan en institution och redovisningen av finansiella instrument. Institutionellt tänkande innebär att människor i olika grupper utvecklar en gemensam bas för moral, värderingar och kunskap. Individens resonemang och tankegångar är starkt influerade av institutionens. Institutionellt tänkande kan till och med ses som en mekanism för beslutsfattande då den omvandlar individens tänkande till något som påminner om en autopilot som är inställd på institutionens grundpelare. Institutionellt tänkande standardiserar och generaliserar vår uppfattning av olika problem och hämmar vår förmåga att se bortom det generaliserade. Vidare anser Young (1996) att detta begränsar våra möjligheter och vår kreativitetsförmåga att lösa nya problem som uppstår.

För att dra paralleller till redovisningen används FASB:s (IASB:s) föreställningsram som bas för redovisningsproblem som uppstår. I föreställningsramen kategoriseras och klassificeras samtliga poster antingen som tillgångar, skulder och eget kapital eller intäkter och kostnader. Varje nytt redovisningsproblem sorteras sedan under den kategorin där den är mest lämpad. Att placera nya redovisningsproblem i den befintliga föreställningsramen är ett bekvämt tillvägagångssätt som sparar både tid och ansträngning. Detta är dock något som har en begränsande inverkan på redovisningsutvecklingen såtillvida att nödvändiga förändringar inte kommer till stånd vid standardsättningsprocessen. (Young, 1996)

Ovanstående resonemang förtydligas genom att de regler som av IASB förts in via IAS 39 kring bland annat säkringsredovisning står i strid med hur banker sköter sin verksamhet i praktiken. Av denna anledning har banker starkt motsatt sig dessa regler och krävt justeringar och modifieringar av dem för att de ska accepteras. Starkast opposition har kommit från Frankrike som även har fått stöd från Belgien, Italien och Spanien. (Rundfelt, Balans 2004) Problematiken kring

IAS 39 i allmänhet och säkringsredovisning i synnerhet har väckt ett intresse hos oss varför vi i vår uppsats väljer att studera området mer ingående.

1.1.3 Säkringsredovisning

Den förändring som har varit mest kontroversiell och haft störst effekt på redovisning, processer och rutiner för många svenska företag som anpassat sin redovisning i enlighet med IFRS, är övergången till IAS 39 Finansiella instrument: redovisning och värdering. (Torgander, Balans 2006)

En anledning till varför det just är IAS 39 som har haft störst påverkan på redovisningen är bland annat därför att den inte tidigare till fullo hade införlivats genom Redovisningsrådets rekommendationer. Reglerna i IAS 39 är en produkt av ett ”klipp och klistra – arbete” av dess amerikanska motsvarighet FAS 133 Accounting for Derivative Instruments and Hedging Activities. (Torgander, Balans 2006) Följaktligen är reglerna för hantering av säkringsaktiviteter snarlika mellan IAS 39 och FAS 133. Säkringar av kassaflöden, hänförliga till prognostiserade transaktioner, är exempelvis identiska mellan de två standardsen (Pirchegger, 2006).

Tillämpning av säkringsredovisning utgör undantagsregler från huvudreglerna i IAS 39 vilket innebär att företagen själva kan välja huruvida de ska tillämpas eller inte. För att få tillämpa undantagsreglerna måste företagen uppfylla särskilda krav som detaljerat reglerar hur en transaktion måste vara säkrad. Bland annat finns det regler för vad som för säkringsredovisningsändamål får vara säkrad post och vad som faller under begreppet säkringsinstrument. Dessutom regleras säkringens effektivitet och utvärderingen av denna. Det är dessa krav som leder till komplikationer vid användning av säkringsredovisning i praktiken. Orsaken till detta går att finna i att man tidigare i praktiken behandlat riskhantering på ett annat sätt än vad som nu rekommenderas av IAS 39.(Torgander, Balans 2006)

1.2 Problemdiskussion

Problematiken som debatteras bottnar därmed i att det i fall utan säkringsredovisning förekommer skillnader i värderingsmetoder mellan den säkrade posten och det säkringsinstrument som används i säkringsförhållandet. De problem som uppkommer har sin grund i att förändringar i säkringsinstrumentet, som värderas till verkligt värde, avspeglas direkt i resultatet medan förändringar i verkligt värde på den säkrade posten inte påverkar resultatet förrän tillgången avyttras. Att förändringar i säkringsinstrumentet respektive den säkrade posten inte avspeglas i resultatställningen under samma period, leder till volatilitet i resultatet trots att detta inte stämmer med den ekonomiskt riktiga bilden. Resultatvariationer till följd av olika värderingsmetoder är i realiteten endast ett redovisningstekniskt problem, som dock för mindre redovisningskunniga, indikerar på otillräcklig riskhantering och därmed leder till krav om högre riskpremie från investerare. Ett företag med stor mängd säkringsinstrument, däribland banker, riskerar att få stora slag i resultatet om man inte använder säkringsredovisning. (Torgander, Balans 2006)

Varför i så fall inte använda säkringsredovisning för att få bukt med sina volatilitetsproblem? Problemet ligger i att tillämpning för säkringsredovisning är förknippad med stora komplikationer i form av väldigt detaljerade regler som är tidskrävande och innebär omfattande kostnader. Säkringsredovisningsreglerna är utformade på ett sätt som gör det svårt för företag att i praktiken tillämpa dessa. Reglerna skiljer sig från praktikisk tillämpning bland annat när det gäller definitionerna av vad som får vara säkrad post respektive säkringsinstrument. Dessa nackdelar leder till att företag, i vissa fall undviker säkringsredovisning, trots att konsekvensen kan bli en ekonomiskt förvrängd bild av den finansiella ställningen. Man anser helt enkelt att kostnaderna för att ta fram väsentlig information överstiger nyttan av den. (Johnson och Swieringa, 1996)

Av det som framgått kan man sammanfattningsvis urskilja problemområden inom IAS 39. Bland annat får problematiken med olika värderingsmetoder konsekvenser för resultatet då säkringsredovisning inte tillämpas. Banker och

andra kreditinstitut är särskilt drabbade då de i sin verksamhet i hög utsträckning använder sig av säkringar som kan ge stora resultatslag. Användning av säkringsredovisning kan möjligtvis vara en lösning men det finns hinder i form av skillnader mellan riskhantering i praktiken och säkringsredovisningsregler som anses alltför komplicerade.

1.3 Forskningsfråga

Problemdiskussionen ovan ger upphov till ett flertal forskningsfrågor som vi i studien ämnar besvara:

- *Bidrar tillämpning av säkringsredovisning i IAS 39 till en mer transparent redovisning av bankernas finansiella ställning?*

Med denna fråga ämnar vi utreda huruvida dagens regler kring säkringsredovisning bidrar till en mer transparent redovisning utifrån ett investerarperspektiv. Detta ska sättas i förhållande till att endast tillämpa huvudreglerna.

- *Bör tillämpning av säkringsredovisning vara frivillig enligt IAS 39?*

Detta är en fråga som väcker intresse såtillvida att frivilligheten i tillämpningen av reglerna för säkringsredovisning kan leda till olika slutsatser och på så sätt skapa förvirring för användaren av redovisningsinformationen.

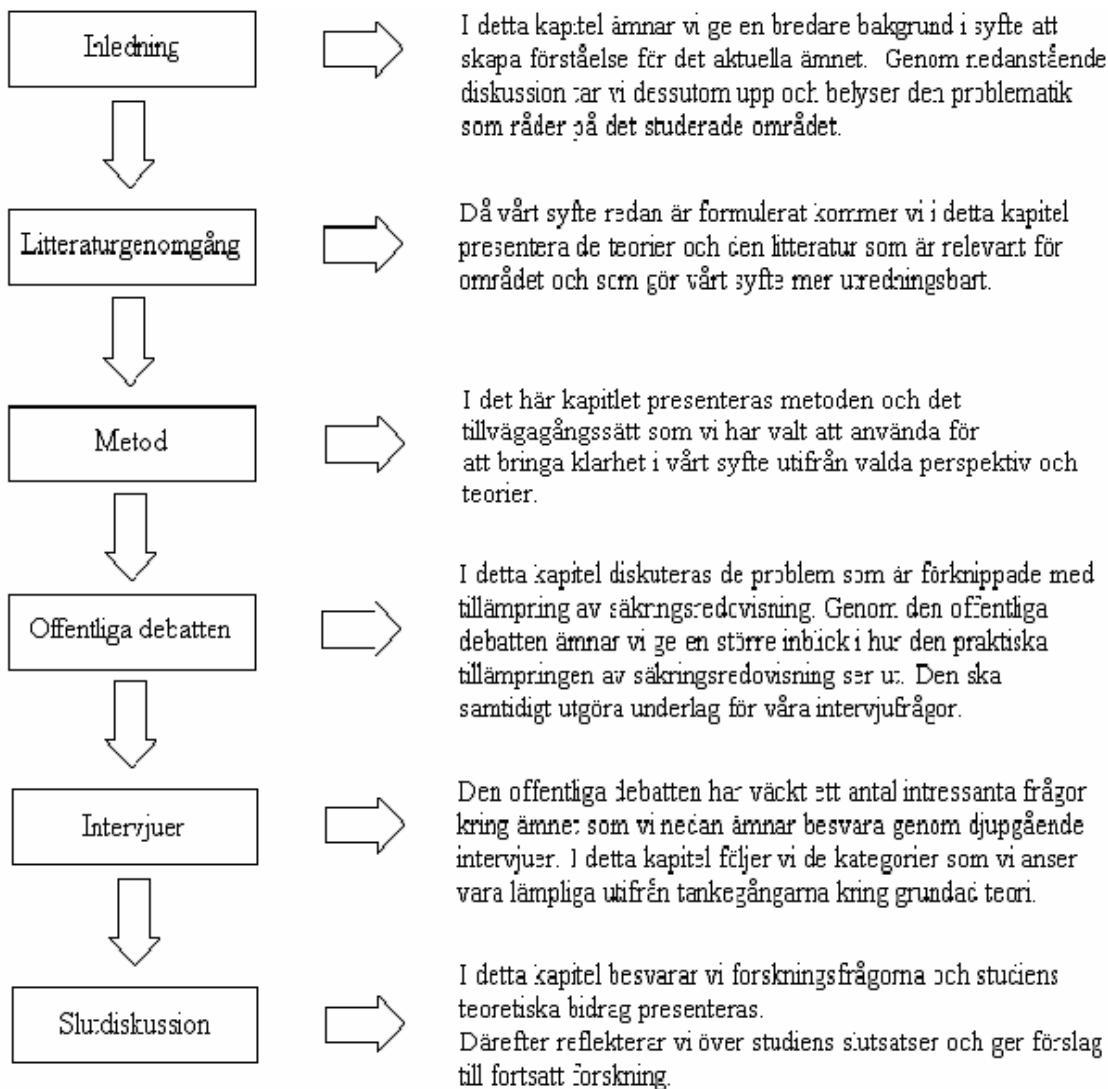
- *Bör det finnas specialutformade säkringsredovisningsregler för banker?*

Med tanke på den erfarenhet av riskhantering som banker har och praktiska problem som de ställs inför kan det vara av intresse att belysa huruvida det är befogat att särbehandla dessa.

1.4 Syfte

Vi ämnar undersöka huruvida tillämpning av reglerna för säkringsredovisning bidrar till en bättre redovisning för bankerna. Dessutom har vi för avsikt att belysa praktiska problem förknippade med säkringsredovisning.

1.5 Disposition

2 Litteraturgenomgång

Då vårt syfte redan är formulerat kommer vi i detta kapitel presentera de teorier och den litteratur som är relevant för området och som gör vårt syfte mer utredningsbart.

2.1 Finansiella instrument

Den största förändringen på redovisningsområdet till följd av övergången till IFRS/IAS är den som berör finansiella instrument. Att redovisningsreglerna har stor påverkan på banker beror på att deras verksamhet till stor del omfattas av handel med värdepapper. (Gebhardt, 2004)

I och med införandet av IAS 32 och 39 har definitionen på finansiella instrument fått en bredare innebörd. Numera delas finansiella instrument in i kategorierna finansiella tillgångar och skulder. Finansiella skulder omfattas bland annat av avtalsenliga förpliktelser att betala ut kontanter eller andra finansiella tillgångar till motparten. Bland finansiella tillgångar finns kontanter, egenkapitalinstrument i annat företag, avtalsenlig rätt att erhålla kontanter eller annan finansiell tillgång av ett annat företag. (Internationell redovisningsstandard i Sverige, 2005, IAS 32 p. 11) Efter kategorisering av finansiella tillgångar och skulder uppkommer problematiken kring värderingsfrågan. Eftersom värdena för finansiella tillgångar och skulder ständigt fluktuerar på grund av förändringar i räntenivåer, aktiekurser, råvarukurser och valutakurser anses det problematiskt att redovisa dessa förändringar. (Young, 1996)

Rent teoretiskt kan ovannämnda värderingsproblem lösas på två olika sätt. Dessa är anskaffningsvärde och verkligt värde. De som förespråkar anskaffningsvärdemetoden anser att den är mest objektiv då den representerar en faktisk transaktion i företaget. Denna metod bör enligt dessa förespråkare

användas i räkenskaperna. Sympatisörerna för anskaffningsvärdesmetoden anser att marknadsvärdet inte är mer verkligt än anskaffningsvärdet då vinsten respektive förlusten realiserar först vid avyttringen av tillgången eller skulden. En annan fördel som nämns är att företagen slipper redovisa ryckiga fluktuationer i marknadsvärdet. (Barlev och Haddad, 2003)

Förespråkarna för verkligt värde menar ofta att företag ska använda den för tillfället bäst tillgängliga informationen. De anser att marknadsvärdet tillhandahåller den mest aktuella informationen och är därför i alla fall vid bokslutet mer verkligt än anskaffningsvärdet. Risken med marknadsvärdering är att företaget kan komma att uppvisa större fluktuationer i resultaträkningen, vilket sett ur ett investerarperspektiv inte är gynnsamt. (Barlev och Haddad, 2003)

2.1.1 ”The mixed model”

IASB har valt en linje där marknadsvärdering används i allt större utsträckning där det dock alltjämt finns inslag av anskaffningsvärde. Modellen som Gebhardt (2004) benämner ”the mixed model”, är ett viktigt steg i IASB:s vision att i allt högre grad värdera finansiella tillgångar och skulder till verkligt värde. Namnet ”the mixed model” är en följd av att finansiella tillgångar och skulder värderas olika beroende på klassificeringen. Denna värderingsmodell har blivit kritiserad eftersom den tillåter latent vinst och förlust vilket är i likhet med att redovisa enligt anskaffningsvärdesmetoden, medan exempelvis derivat alltid redovisas till verkligt värde. Detta skapar i sin tur ett matchningsproblem som i slutändan leder till volatilitet. (Ciesielski och Weirich, 2006)

Enligt Johnson och Swieringa (1996) framgår det att det finns brister i ”the mixed model”, så tillvida att den ger upphov till variationer i resultatet som inte har någon underliggande ekonomisk betydelse för den finansiella ställningen. Det handlar istället endast om ett redovisningstekniskt problem. Anledningen till detta är att det fortfarande finns inslag av Paton och Littletons redovisningsmodell från 1940 som bygger på pelarna historiska kostnader och matchning och realisation. Den första pelaren minskar alltmer i betydelse då verkligt värde är den mest aktuella värderingsprincipen, medan pelare två kvarstår som en viktig del i en kritiserad redovisningsmodell. Johnson och Swieringa (1996) debatterar även

kring olika förslag som skulle lösa problematiken som ger upphov till säkringsredovisning. Ett av förslagen är att göra full marknadsvärdering obligatorisk för alla, med nackdelen att alla finansiella instrument inte kan värderas på ett tillförlitligt sätt. Detta förslag finns redan i IAS 39 i form av Fair Value Option (FVO) som enligt dagens regelverk dock inte är obligatorisk utan utgör en valmöjlighet. Ytterligare förslag handlar om att värdera alla komponenter som ingår i en säkringsrelation till verkligt värde, vilket också har sina brister i form av att två identiska poster kan komma att värderas olika, beroende på om de utgör del av en säkring eller inte. (Johnson och Swieringa, 1996)

Det övergripande problemet på området finansiella instrument har alltså sin grund i värderingen. Värderingsskillnader uppkommer till följd av att derivatet alltid ska värderas till verkligt värde medan den säkrade posten ibland värderas till anskaffningsvärde. (Johnson och Swieringa, 1996) Enligt Johnson och Swieringa (1996) är denna problematik en följd av brister i redovisningsmodellen.

Finansiella tillgångar och finansiella skulder värderas vid första värderingstillfället till verkligt värde, vilket är anskaffningsvärdet. Efterföljande värdering beror på klassificering. Nedan redogör vi för klassificeringen av finansiella tillgångar (Internationell redovisningsstandard i Sverige, 2005, IAS 39, p.46):

2.1.2 Finansiella tillgångar

- *Finansiella tillgångar till verkligt värde genom resultaträkningen.*

Efterföljande värdering sker till verkligt värde och värdeförändringen bokförs i resultaträkningen.

För att en finansiell tillgång ska kunna ingå i ovanstående kategori måste ett antal villkor vara uppfyllda. Bland annat krävs det att den finansiella tillgången innehas för handel. Detta innebär att den har förvärvats eller uppkommit i syfte att säljas eller återköpas på kort sikt. Enligt nästa villkor måste tillgången ingå i en portfölj med identifierade finansiella instrument som förvaltas tillsammans och där

dessutom deras kortsiktiga natur ska kunna bevisas. Den finansiella tillgången ska dessutom utgöras av ett derivat. (Internationell redovisningsstandard i Sverige, 2005, IAS 39, p. 9)

- *Investeringar som hålles till förfall.*

Efterföljande värdering sker till upplupet anskaffningsvärde och värdet förändringen bokförs först vid realisation i resultaträkningen.

Denna kategori av finansiella tillgångar får inte vara derivat med fastställda betalningar, som ett företag har förmågan och avsikten att hålla till förfall. (Internationell redovisningsstandard i Sverige, 2005, IAS 39, p. 9)

- *Lånefordringar och kundfordringar.*

Efterföljande värdering sker till upplupet anskaffningsvärde och värdet förändringen bokförs först vid realisation i resultaträkningen.

Lånefordringar och kundfordringar är finansiella tillgångar som inte är derivat men har fastställda eller fastställbara betalningar. De finns heller inte noterade på en aktiv marknad. (Internationell redovisningsstandard i Sverige, 2005, IAS 39, p.9)

- *Finansiella tillgångar tillgängliga för försäljning.*

Efterföljande värdering sker till verkligt värde och värdet förändringen bokförs i eget kapital.

Finansiella tillgångar som kan säljas är sådana som inte är derivat, då tillgångarna identifieras som säljbara eller inte klassificeras som lånefordringar eller kundfordringar, investeringar som hålles till förfall eller finansiella tillgångar värderade till verkligt värde via resultaträkningen. (Internationell redovisningsstandard i Sverige, 2005, IAS 39, p.9)

Kategori	Efterföljande värdering	Värdet förändring
Finansiella tillgångar till verkligt värde genom resultaträkningen	Verkligt värde	Resultaträkningen
Investeringar som hålles till förfall	Upplupet anskaffningsvärde	Resultaträkningen (först vid realisering)
Lånefordringar och kundfordringar	Upplupet anskaffningsvärde	Resultaträkningen (först vid realisering)
Finansiella tillgångar tillgängliga för försäljning	Verkligt värde	Eget kapital

Tabell 1 Kategorier av finansiella tillgångar och efterföljande värdering (IAS 39, p.9)

2.1.3 Finansiella skulder

Klassificeringen av finansiella skulder följer ett liknande mönster som gäller för finansiella tillgångar och värderas utefter kategorisering. Finansiella skulder delas in i två kategorier (Internationell redovisningsstandard i Sverige, 2005, IAS 39, p.47):

- *Finansiella skulder till verkligt värde genom resultaträkningen.*

Efterföljande värdering sker till verkligt värde och förändringarna bokförs i resultaträkningen. I övrigt gäller samma villkor som för finansiella tillgångar som värderas till verkligt värde genom resultaträkningen. (Internationell redovisningsstandard i Sverige, 2005, IAS 39, p.9)

- *Övriga finansiella skulder.*

Efterföljande värdering sker till upplupet anskaffningsvärde och förändringarna bokförs först vid realisation i resultaträkningen.

Här existerar inga restriktioner, alla övriga finansiella skulder ingår i denna kategori, som värderas till upplupet anskaffningsvärde genom tillämpning av effektivitetsmetoden. (Internationell redovisningsstandard i Sverige, 2005, IAS 39, p.9)

Kategori	Efterföljande värdering	Värdetförändring
Finansiella skulder till verkligt värde genom resultaträkningen	Verkligt värde	Resultaträkningen
Övriga finansiella skulder	Upplupet anskaffningsvärde	Resultaträkningen (först vid realisering)

Tabell 2 Kategorier av finansiella skulder och efterföljande värdering (IAS 39, p.9)

2.1.3.1 Effektivräntemetoden och upplupet anskaffningsvärde

Effektivräntemetoden är en metod för beräkning av det upplupna anskaffningsvärdet för en finansiell tillgång eller finansiell skuld och för fördelning över tiden av räntekostnader och ränteintäkter. Effektivräntan är den ränta som exakt diskonterar de förväntade framtida in- och utbetalningarna under det finansiella instrumentets förväntade löptid. Vid beräkning av den effektiva räntan skall ett företag vid uppskattningen av betalningar ta hänsyn till alla avtalsvillkor för det finansiella instrumentet, exempelvis förskottsbetalningar och köpoptioner. Företaget skall dock ej beakta framtida kreditförluster. (Internationell redovisningsstandard i Sverige, 2005, IAS 39, p.9)

Upplupet anskaffningsvärde för en finansiell tillgång eller skuld är det belopp till vilket den finansiella tillgången respektive skulden värderas vid anskaffningstillfället, efter avdrag eller tillägg för ackumulerade avskrivningar. (Internationell redovisningsstandard i Sverige, 2005, IAS 39, p.9)

2.1.3.2 Verkligt värde

Verkligt värde är det belopp till vilket en tillgång skulle kunna överlåtas eller en skuld regleras, mellan kunniga parter som är oberoende av varandra och som har ett intresse av att transaktionen genomförs. (Internationell redovisningsstandard i Sverige, 2005, IAS 39, p.9)

IAS 39 ställer ut en del vägledande antaganden vid värdering till verkligt värde. I fall det existerar kvoterade priser eller räntor på en aktiv marknad för instrumentet ska de användas för fastställande av verkligt värde. Då det inte finns en aktiv marknad där ledning kan hämtas används en värderingsteknik. Vid värdering av verkligt värde efterföljs en hierarkisk ordning (PWC:s hemsida, 2006):

- Nyligt markandspris eller räntesats tillgänglig
- Referenser till verkligt värde på ett liknande instrument
- Diskonterad kassaflödesanalys
- Optionsprissättningsmodeller
- En standardindustris värderingsteknik som har visat sig vara tillförlitlig i sina estimeringar av priser på aktuella marknader

2.2 Säkringsredovisning

De flesta företag som jobbar med finansiella instrument säkrar sig mot risk. Det innebär att de agerar för att minska eller eliminera risker som uppstår i deras verksamhet. Säkring av finansiell risk, såsom ränterisk, valutarisk, marknadsprisrisk och råvaruprisrisk innebär ofta användning av derivat. (Johnson och Swieringa, 1996) Ett derivatinstrument är ett finansiellt instrument vars värde är hänförligt till någon underliggande variabel. Man brukar tala om olika varianter av derivat, nämligen optioner, terminer och swappar. Under IAS anses samtliga derivat vara rättigheter eller skyldigheter som uppnår kraven för att klassificeras som tillgångar eller skulder. Samtliga derivat ska dessutom värderas till verkligt värde där värdeförändringarna går via resultatet, förutom de som säkrar ett kassaflöde och går via eget kapital. (Gebhardt, 2003)

Målet med säkringsredovisning är att avspegla säkringsaktiviteterna, i synnerhet säkringar med derivat, genom att rapportera effekterna av derivaten och risken som säkras under samma period. Säkringsredovisningen tillåter företagen att ställa de ordinarie reglerna för värdering av finansiella instrument åt sidan eller justera det bärande värdet av tillgångar och skulder. Därför är det ett privilegium, inte en rättighet, som måste förtjänas. Företag får endast använda säkringsredovisning om IAS 39 efterföljs. (PWC:s hemsida, 2006)

2.2.1 Behov av säkringsredovisning

Säkringsredovisning modifierar den vanliga redovisningen för säkringsinstrument och säkrad post så att vinster och förluster på säkringsinstrumentet utfaller under samma period som vinster och förluster för den säkrade posten. Detta är ett matchningskoncept. (PWC:s hemsida, 2006)

Ett krav som ställs vid ingåendet av säkringsförhållandet är att säkringsinstrumentet är konstruerat så att det ”tar ut” förändringar i verkligt värde på den säkrade posten eller dess kassaflöden (PWC:s hemsida, 2006). Tanken är att förändringar som eventuellt uppkommer i den underliggande säkrade posten, ska korrelera negativt med motsvarande förändringar i säkringsinstrumentet som utgörs av ett derivat. Detta innebär att negativa förändringar i säkrade posten motsvaras av lika stora positiva förändringar i säkringsinstrumentet och tvärtom. Genom denna mekanism undviker företag de variationer i resultatet som uppkommer till följd av olika värderingsprinciper. (Johnson och Swieringa, 1996)

Som nämnts ovan är säkringsredovisning undantagsregler som används som komplement till ordinarie redovisningsprinciper. För att få tillämpa undantagsreglerna måste företag följa nedanstående krav (PWC:s hemsida, 2006):

- Vid säkringsförhållandets ingående måste det finnas en formell identifiering och dokumentation av målsättningen med säkringen, identifiering av den säkrade posten och säkringsinstrumentet, typen av risk som säkras samt hur mätningen av effektiviteten sker.
- Säkringen måste förväntas vara effektiv vid ingåendet av säkringsförhållandet.
- Effektivitetstest ska utföras kontinuerligt under säkringsförhållandet och effektiviteten måste hamna inom intervallet 80-125 procent under säkringsförhållandet. Detta ger utrymme för endast små avvikelser.
- En prognostiserad transaktion måste vara sannolik.

Dessa kriterier måste uppfyllas vid ingåendet av säkringsförhållandet och följas upp under perioden. Kriterierna kan endast uppnås om företaget har tillräckligt effektiva system och procedurer för att övervaka varje säkringsförhållande. Om något av kriterierna inte uppnås måste säkringsförhållandet avslutas. Eftersom säkringsredovisningen är frivillig bör företagsledningen ta hänsyn till nyttan kontra kostnaden av säkringsredovisningen då de avgör om den ska användas. En stor del av bördan och kostnaden med säkringsredovisning orsakas av kraven på effektivitetstest. (PWC:s hemsida, 2006)

Reglerna i IAS 39 har debatterats och kritiserats från en rad olika institutioner. Kritiken har framförallt kommit från representanter i näringslivet och handlar om rädslan för volatilitet i de företag där kraven för tillämpning av säkringsredovisning inte uppfyllts. Volatilitet som uppstår skulle leda till en skev bild av företagets ekonomiska ställning trots att de underliggande ekonomiska konsekvenserna är oförändrade. Detta skulle i sin tur leda till felaktiga tolkningar från investerarnas sida endast till följd av skilda värderingsprinciper vilket inte är ekonomiskt motiverat. (Kruger, 2005)

2.2.1 Effektivitetstest

IAS 39 kräver två olika typer av effektivitetstest (PWC:s hemsida):

1. Framåtblickande effektivitetstest

Detta är ett prognostiserande effektivitetstest som ska ge svar på ifall säkringsförhållandet förväntas vara effektivt i framtiden.

2. Tillbakablickande effektivitetstest

Syftet med testet är att historiskt utvärdera för att avgöra huruvida säkringsförhållandet har varit effektivt den senaste tiden.

Båda testen måste utföras i syfte att tillämpa säkringsredovisning. Metodvalet vid effektivitetstest specificeras inte i IAS 39 utan beror på riskstrategin och ska inkluderas vid dokumentationen vid säkringsförhållandets ingående. De vanligaste metoderna är (PWC:s hemsida, 2006):

- ”Dollar offset”- metoden

Metoden går ut på att jämföra förändringar i verkligt värde eller kassaflöden på säkringsinstrumentet med förändringar i verkligt värde eller kassaflöden på den säkrade posten.

- Regressionsanalys

Detta är en statistisk modell som undersöker hur stark relationen mellan den säkrade posten och säkringsinstrumentet är. Regressionsanalysen ger svar på frågan huruvida säkringsförhållandet är tillräckligt effektivt för att uppfylla kraven för säkringsredovisning. Tillämpning av regressionsanalys ger dock inte möjlighet att beräkna ineffektiviteten.

Utformningen av reglerna kring effektivitetstest i IAS 39 kan leda till att företag med identiska säkringsrelationer redovisar effektiviteten av samma transaktion på olika sätt, beroende på vilket effektivitetstest som tillämpas. Säkringsrelationer där ”dollar offset”- metoden används för att testa effektiviteten riskerar att oftare hamna utanför intervallet 80-125 procent, än i de fall regressionsanalys används. Huruvida säkringsredovisning får tillämpas eller inte kan med andra ord bero på den metod för effektivitetstest som används. (Kawaller, 2004)

IAS 39 tillåter tre typer av säkringsredovisning. Varje typ har specifika krav på redovisningen av förändringar i verkligt värde. De tre typerna är säkring av verkligt värde, kassaflödessäkringar och säkringar av nettoinvesteringar i utlandet. (Internationell redovisningsstandard i Sverige, 2005, IAS 39, p.86)

2.2.2 Säkring av verkligt värde

Verkligt värde säkringar tillämpas för säkring av risk för förändring i verkligt värde på en tillgång, skuld eller företagsåtagande. Den säkrade tillgången eller skulden justeras för förändring i verkligt värde hänförlig till den risk som säkras. Denna verkligt värde förändring bokförs i resultaträkningen. Även säkringsinstrumentet värderas till verkligt värde och bokförs enligt ovanstående. Beroende på vilken kategori den säkrade posten tillhör kan påverkan på resultaträkningen antingen vara omedelbar eller förekomma i framtiden. Finansiella tillgångar som hålles till förfall påverkar exempelvis resultaträkningen först när de realiserar. (Johnson och Swieringa, 1996)

2.2.3 Kassaflödessäkring

Kassaflödessäkring är säkring av exponering för variationer i kassaflöden som,

1. är hänförlig till viss risk kopplad till en redovisad tillgång eller skuld (såsom alla eller vissa framtida räntebetalningar på en skuld med rörlig ränta) eller en mycket sannolik prognostiserad transaktion och
2. skulle kunna påverka resultaträkningen (Internationell redovisningsstandard i Sverige, 2005, IAS 39, p.86).

Förutsatt att säkringen är effektiv, kommer förändringen i verkligt värde på säkringsinstrumentet att bokföras i en ”säkringsreserv” i eget kapital. Vid realisation av den säkrade posten förs sedan eventuell vinst eller förlust över till resultaträkningen och påverkar resultatet. Den ineffektiva delen (om sådan existerar) av förändring i verkligt värde på säkringsinstrumentet bokförs direkt i resultaträkningen. (Pirchegger, 2006)

2.2.4 Säkring av en nettoinvestering i en utlandsverksamhet

Ett företag har enligt IAS 39 möjlighet att säkra sig mot valutakursförändringar hänförliga till investeringar i utländska dotterbolag, intressebolag eller joint ventures. IAS 39 tillåter säkringsredovisning för sådana säkringar av nettoinvesteringar förutsatt att övriga krav för säkringsredovisning uppnås. (PWC:s hemsida, 2006)

2.2.5 Nackdelar med säkringsredovisning

Så länge redovisningsmodellen i IAS 39 är av kombinerad karaktär mellan anskaffnings- och verkligt värde kommer behovet av säkringsredovisning att vara påtagligt. Ovan har vi dock visat att dagens utformning av regler för säkringsredovisning är komplicerade och svårhanterliga vilket även Ryan (2002) påvisar. Det är främst tre nackdelar som presenteras. Den första innebär att identiska poster kan komma att värderas olika beroende på om de ingår i ett säkringsförhållande eller inte. Detta kan skapa förvirring mellan säkrade respektive icke säkrade poster och därmed försvåra investerarnas beslutsfattande. Den andra nackdelen består i att vinster och förluster till följd av förändringar i

säkringsinstrumentet och hänförliga till en viss period, skjuts upp via kassaflödessäkringar istället för att redovisas i den period de inträffar. En tredje nackdel med säkringsredovisning är den subjektivitet som uppstår vid bedömning av vad som är och inte är säkringsinstrument eller vad som kan anses vara motiverad effektivitet. Detta kan vara kopplat och bidra till ett vinstsyfte från företagsledningens sida. (Ryan, 2002)

Huruvida tillämpning av säkringsredovisning är att föredra eller inte tål som sagt att diskuteras. Enligt Pirchegger (2006) ligger fokus på kontrollproblemen associerade med säkringsredovisning. Studien framställer starka argument mot antagandet att säkringsredovisning är generellt fördelaktigt. Det huvudsakliga argumentet som förs fram är de agentkostnader som säkringsredovisning kan ge upphov till i de fall resultatet används som prestationsmått. Agentkostnaderna uppstår till följd av det moraliska dilemmat som principalen (ägare) står inför som bottnar i huruvida de själva ska säkra eller tvinga agenten (företagsledningen) att utföra säkringen.

2.3 Fair Value Option (FVO)

Fair Value Option är en möjlighet för företag att utöka användandet av värdering till verkligt värde genom resultaträkningen. IASB införde denna möjlighet så att företag kunde handskas med problematiken som uppstår genom de olika värderingsprinciperna som finns i IAS 39 eftersom dessa kan leda till volatilitet. Det är viktigt att poängtera att FVO inte är någon säkringsredovisning utan ett komplement vars syfte är att få grepp om de problem som uppstår vid skilda värderingsprinciper på finansiella tillgångar och skulder. (Hague, 2004)

Optionen innebär att finansiella tillgångar och skulder initialt kan klassificeras till verkligt värde där förändringarna går via resultaträkningen. Ovanstående gäller ifall klassificeringen leder till att företaget återger en mer relevant information och kommer ifrån den matchning som leder till volatilitet. (Internationell redovisningsstandard i Sverige, 2005, IAS 39, p.9b) Volatilitet är enligt Gebhardt (2003) följden av en bristfällig redovisningsmodell, den så kallade ”the mixed model” i IAS 39.

FASB och IASB arbetar i allt större utsträckning gemensamt mot utveckling och tillämpning av verkligt värde. I USA finns det dock fortfarande ingen motsvarighet till IASB:s FVO utan endast ett förslag om ett eventuellt införande. Förslaget innebär att banker och andra kreditinstitut får möjlighet att redovisa vissa typer av finansiella tillgångar och skulder till verkligt värde istället för till anskaffningsvärde. Syftet är att få en bättre transparens i de finansiella rapporterna. Förslaget har blivit starkt kritiserat i USA eftersom jämförbarheten bankerna emellan riskerar att försvagas till följd av att tillämpningen blir frivillig och inte obligatorisk. (Ciesielski och Weirich, 2006) Denna kritik torde eventuellt även kunna riktas mot IASB där tillämpning av FVO redan är möjlig.

Att de olika beståndsdelarna av IAS 39 har blivit hårt kritiserade av diverse forskare och författare har kanske sin grund i att IASB fäster alltför stort fokus på debatten kring vilka värden och siffror som ska redovisas. Anledningen till detta ligger i att det numeriska tänkandet är djupt förankrat genom historien. Inom IASB debatteras fortfarande kring vilken värderingsmetod som ska tillämpas. (Chua, 1996)

2.4 Den numeriska traditionen

Ända sedan urminnes tider har människor använt ett numeriskt tänkande både i praktiskt syfte och som språk. De som använde siffrorna som språk blev med tiden en sorts självutnämnd elit och användningen av siffror ansågs vara något alldeles speciellt. Traditionen lever vidare än idag och siffrornas betydelse ifrågasätts oftast inte. För att applicera dessa tankar på redovisningsområdet bör siffror vara ett hjälpmedel för att förstå verkligheten och inte själva målsättningen med redovisningen. Trots kritiken har det numeriska synsättet ett stadigt grepp om redovisningsforskningen. Dagens samhälle som i stor utsträckning präglas av tekniska innovationer och snabb utveckling är en kraftfull fingervisning om att gammeldags, traditionell numerisk metod inte är att föredra. (Chua, 1996)

Att numeriska metoder har ett så starkt grepp om forskningen på redovisningsområdet beror enligt Chua (1996) inte på deras kvalitativa överlägsenhet. Istället ligger förklaringen i att de undervisas och används

signifikativt inom universitetsvärlden. Då studenter redan vid universiteten får lära sig om den numeriska överlägsenheten genomsyrar detta redovisningsprofessionen som får en alldeles för optimistisk syn på siffrornas betydelse. (Chua, 1996)

IASB bör anamma kritiken mot siffrornas betydelse vid framställande av standards och därmed fästa betydligt större vikt på redovisningens huvudmål, nämligen att återge verkligheten (Chua, 1996). Detta leder oss in på IASB:s arbete med att skapa standards som bygger på kvalitativa egenskaper presenterade i föreställningsramen.

2.5 IASB:s föreställningsram

I slutet på 1980-talet grundades föreställningsramen av IASB och har sedan dess utgjort underlag för framställande av internationell redovisningsstandard. Föreställningsramen anpassades och fastställdes år 2001 i samband med att den godkändes av IASB. (Iasplus hemsida, 2006) Begrepp och grundprinciper för framställning av finansiella rapporter behandlas i föreställningsramen. Den behandlar även utkast av hur finansiell redovisning är konstruerad och hur den även fungerar som underlag för vägledning kring redovisningsfrågor, vilket inte detaljregleras i någon standard. (Iasplus hemsida, 2006) Syftet med framställning av finansiella rapporter är att tillhandahålla upplysningar om ett företags finansiella situation och resultat (Internationell redovisningsstandard i Sverige, 2005).

Den externa redovisningen bör uppfylla vissa kvalitativa egenskaper i syfte att återge befogad och relevant information rörande ett företags finansiella ställning. De mest väsentliga egenskaperna är begriplighet, relevans, jämförbarhet och tillförlitlighet. (Internationell redovisningsstandard i Sverige, 2005)

2.5.1 Tillförlitlighet

Begreppet handlar om förmågan att kunna avbilda en ekonomisk verklighet i ett företag. Förutom att redovisningsinformationen ska vara relevant skall den även vara tillförlitlig vilket innebär att den inte får innehålla vilseledande information i syfte att vara trovärdig för användaren. För att förtydliga vad som menas med

tillförlitlig information lyfter IASB fram en del egenskaper. En av dessa utgörs av ”faithful representation” som på svenska översatts till ”korrekt bild”. Detta kallas i forskningssammanhang för validitet och innebär att man mäter det man avser att mäta. (Kam, 1986)

En annan egenskap som lyfts fram är ”innebörd före form”. Betydelsen av de ekonomiska konsekvenserna framhävs vilket innebär att den ekonomiska verkligheten prioriteras före den juridiska. Detta resonemang är ett resultat av att IFRS tillåter värdering till verkligt värde då resultat och eget kapital påverkas av orealiserade värdeförändringar. (Internationell redovisningsstandard i Sverige, 2005, p.36)

Neutralitetskravet är exempel på ytterligare en egenskap som bidrar till mer tillförlig information. Redovisningsinformationen får därmed inte väljas och presenteras på ett sätt som medvetet försöker påverka beslutsfattandet i en given riktning. (Internationell redovisningsstandard i Sverige, 2005, p.36)

Enligt försiktighetsprincipen bör inte tillgångar övervärderas och skulder undervärderas (Kam, 1986). Principen har varit en betydande faktor inom redovisningen och finns kvar i föreställningsramen (Internationell redovisningsstandard i Sverige, 2005).

2.5.2 Relevans

Begreppet relevans innebär att redovisningen återger relevant information som ska ligga till grund för beslut. *Begriplighet* och *aktualitet* är centrala begrepp i sammanhanget och utgör minimikrav vid relevans. Begriplighet kan åstadkommas då innebörden av informationen som återges uppfattas av mottagaren. Redovisningsrapporterna bör vara aktuella när de ges ut i syfte att uppfylla målet med aktualitet. En rapport är aktuell då det inte är för långt mellan redovisningsperiodens slut och dess utgivande eller då den ges ut med inte allt för stora intervall. (Internationell redovisningsstandard i Sverige, 2005)

Den utgivna redovisningsinformationen kan vara av antingen bekräftande eller korrigerande karaktär. Enligt IASB hänger den framåtblickande och den

tillbakablickande rollen ihop, då upplysningar om tidigare inträffanden är viktiga för att skatta kommande händelser via trendutdragningar och andra prognoser. Information av historisk karaktär är viktig även ifall den inte är tydligt formulerad i en prognos. Det överlämnas åt läsaren att på egen hand göra uppskattningar. För att själva kunna göra framtidsbedömningar föredrar många finansanalytiker också rådata. I syfte att underlätta användarnas prognosbedömningar uttrycker IASB tydligt i föreställningsramen att det är vitalt med information som lämnas om ovanliga, onormala och ovanligt förekommande händelser. Kännedom om olika mått och information i redovisningen är numera otillräcklig och frågan är hur pass bra redovisningsinformationen är för att skatta framtiden. Möjligtvis har den idag först och främst en justerande tillämpning på aktiemarknaden. (Kam, 1986)

2.5.3 Jämförbarhet

Begreppet avser att redovisningen är jämförbar mellan olika företag eller att jämförelser av ett företags redovisning över tiden kan göras. Jämförbarhet mellan företag är central då investerare på aktiemarknaden skall fatta rationella beslut utifrån företagets redovisning. För att kunna göra bra jämförelser mellan företag bör händelser och tillstånd redovisas likartat. Detta i sin tur ställer krav på reglering av redovisningen. Frågan som ställs är hur mycket frihet företag, respektive hur stor påverkan reglerna ska ha i bedömningen av den finansiella ställningen. I det här sammanhanget blir begreppet neutralitet, som är kopplat till avsikterna hos redovisningsproducenterna, centralt. Vilken bild visar man utåt och hur avspeglar den bilden vad man i själva verket tror på. (Internationell redovisningsstandard i Sverige, 2005)

2.5.4 Avvägning mellan kvalitativa egenskaper

Avvägning mellan kvalitativa egenskaper görs ofta i praktiken. Syftet är att nå en passande balans mellan olika egenskaper vilket bestäms genom professionell bedömning. Ibland kan kostnaden för att återge relevant information överstiga nyttan av den. För att informationen ska vara relevant måste den komma ut i tid även om det innebär en sämre trovärdighet, då exempelvis följderna av en transaktion inte är given. Tanken är att i bästa möjliga mån tillgodose de olika intressenternas användning av information för ekonomiska beslut. (Internationell redovisningsstandard i Sverige, 2005)

2.5.5 Rättvisande bild

Begreppet rättvisande bild är från början brittiskt och går under benämningen ”a true and fair view”. Valet av orden sann och rättvis har inte kunnat klargöras som helt avsiktligt. Ngaire (2006) lyfter fram vikten av att inkludera inte endast sann utan också ”fair” i begreppet. Anledningen till detta är att informationen kan vara sann utan att behöva vara ”fair”. (Ngaire, 2006)

Redovisare har länge haft för vana att diskutera principer som verifierbarhet, objektivitet och tillförlitlighet. Ofullständig och olämpligt presenterad fakta kan vara missvisande vilket innebär att det går bra att luras utan man för den skull behöver ljuga. (Ngaire, 2006)

Rättvisande bild anses vara ett så kallat ”overriding” - begrepp enligt engelsk doktrin. ”Overriding” innebär att om redovisningsnormerna som tillämpas i ett fall inte återger en rättvisande bild, skall ignoreras och istället bör den för ändamålet mest lämpade användas. (Ngaire, 2006)

2.6 Kritik mot föreställningsramen

Många forskare har haft kritiska synpunkter på föreställningsramen. En av dessa är Young (1996) som anser att kategoriseringen i föreställningsramen hämmar redovisningsutvecklingen. Han menar att varje nytt redovisningsproblem sorteras under redan existerande rubriker vilket begränsar framställningen av nya metoder som eventuellt leder till bättre lösningar på problemen. Som vi tidigare nämnt skapas avskärmade områden genom att nya problem endast sorteras under föreställningsramens befintliga fack.

Enligt Belkaoui (2004) måste föreställningsramen vara användbar och accepterad av alla intressenter. Användbarheten hämmas av att de kvalitativa egenskaperna är väldigt abstrakta. Dessutom har föreställningsramen svårt att accepteras av samtliga nyttjare eftersom den inte löser konflikter mellan olika intressen. Ett exempel är den existerande konflikten mellan relevans och tillförlitlighet. Ingen av egenskaperna är överordnad den andra vilket skapar problem med vägledning vid utformning av finansiella rapporter. Ett bra sätt att återvinna förtroendet för

föreställningsramen är att använda den till att lösa kontroversiella redovisningsproblem. Detta ter sig enligt Belkaoui (2004) högst osannolikt.

FASB:s föreställningsram, som till stora delar är identisk med IASB:s, är hittills det största redovisningsprojektet i termer av resurser och längd. Många forskare har utifrån ett praktiskt perspektiv kritiserat föreställningsramen då den inte uppfyller sitt funktionella syfte. Dess praktiska syfte är att vägleda standardsättarna och lösa kontroversiella redovisningsproblem. (Hines, 1991) En del forskare ställer sig frågande till varför ytterligare resurser ödslas på föreställningsramen då den inte uppfyller sitt syfte?

Hines (1991) redogör för ytterligare problemområden med föreställningsramen. Bland annat belyser hon bristfälliga formuleringar och svårigheter att operationalisera syftet med föreställningsramen. Problemet med formuleringen i detta sammanhang innebär bristfälliga värderingsmetoder, innehållet i finansiella rapporter och tidpunkten för aktivering. Syftet och filosofin bakom föreställningsramen har gått förlorad under dess framtagningsprocess. Den evolutionära filosofin med koncept som resulterar från standardsättningsprocessen, står i strid med föreställningsramens ursprungliga syfte. Tanken med föreställningsramen var att den skulle användas som ett verktyg i standardsättningsprocessen och inte att avsikten med de kvalitativa egenskaperna skulle förändras med tiden. (Hines, 1991) Även Jones och Wolnizer (2003) ställer sig tveksamma till huruvida IASB i verkligheten kan skapa och utveckla en, ur ett internationellt perspektiv, gångbar föreställningsram som ska ligga till grund för utveckling av globalt accepterade redovisningsstandards.

Enligt Bryer (1999) är föreställningsramen politiskt accepterad eftersom den baseras på marginalistisk teori om att kapital är ursprunget till vinst. Detta gör att den oftast inte ifrågasätts i teorin trots att den är oacceptabelt subjektiv för att användas som praktisk grund. Ett exempel är relevans. Trots att de flesta är eniga om att relevans är viktigt kan de rent konkret inte enas om vad det ska vara relevant för eller i vilken grad. (Bryer, 1999)

Eftersom föreställningsramen har visat sig vara bristfällig och utsatts för hård kritik av diverse forskare är det omöjligt att hitta vägledning i den. Av den anledning ter det sig naturligt för oss att studera praktiska problem som förekommer vid tillämpning av IAS 39 och säkringsredovisning. Dessa problem belyses närmare i den offentliga debatten och kommer att utredas under våra intervjuer. Huruvida problemen bottnar i regleringen kan bedömas med hjälp av tankegångarna enligt Streck och Schmitter. (Puxty, 1987)

2.7 Reglering genom föreningar

I syfte att förstå redovisningsregleringens speciella utformning kan utvecklingen studeras utifrån olika aspekter. Som underlag för sin undersökning studerar Streck & Schmitter redovisningsregleringen inom fyra utvecklade kapitalekonomier, nämligen USA, Storbritannien, Tyskland och Sverige. Enligt Streck & Schmitter kan redovisningsregleringen i olika länder inte uteslutande förklaras av den historiska och politiskt/ekonomiska aspekten utan måste också betraktas som ett socialt och organisatoriskt fenomen. Författarna förklarar detta genom de tre väsentliga principerna om stat, marknad och föreningar som har haft påverkan på redovisningen. Skillnaderna dessa principer emellan kan bäst förklaras genom att å ena sidan jämföra källorna till deras ursprung, och å andra sidan genom att studera de motsättningar och slitningar som finns inom var och en av dessa. (Puxty, 1987)

Statens påverkan på lagstiftningen sker genom påtvingade regler som förhindrar eller minskar osäkerheten och turbulensen som eventuellt uppkommer från marknaden. Graden av statens påverkan kan skilja sig åt mellan olika länder. Reglerna som påtvingas samhället i kombination med de privilegier staten skapar för sig själv, leder emellertid till att det uppstår slitningar inom principen. Marknadsprincipen ger både upphov till ekonomiska fördelar för de som söker maximera sin vinst och skapar nytta och tillfredställelse för konsumenter till följd av den konkurrens som uppstår. Motsättningar som finns inom denna princip uppstår genom konflikt mellan köpare och säljare eller mellan olika produktionsfaktorer. Redovisningen påverkas såtillvida att kapitalmarknaden, som är central i principen, ställer en del krav på transparens. Den tredje principen

som benämns föreningar innebär att ledarna inom en viss grupp uppskattar känslan av att ha efterföljare som i sin tur värderar känslan av tillhörighet. Båda grupper kan som medlemmar i en gemenskap tillfredställa sina identitets- och tillgivenhetsbehov. Konflikter inom principen uppstår då gemenskapen utsätts för intrång i form av utomstående som inte delar de värderingar och idéer som genomsyrar gruppen. Influensen på redovisningen är tydlig såtillvida att redovisningsprofessionen grundar sitt arbete på samhällliga ideal såsom förtroendeingivning och public service. (Puxty, 1987)

2.7.1 Kombination mellan principer

Regleringen på redovisningsområdet kan inte uteslutande ses ur ett av de ovannämnda perspektiven utan snarare som en kombination av de tre principerna. De två principerna om stat och marknad är dock överordnade principen om föreningar. Kombinationer av principer kan inom olika länder studeras på en skala, där extremerna utgörs av liberalism och legalism. Liberalism innebär att redovisningsregleringen bestäms och framställs utifrån marknadsprincipen där eventuella omarbetningar och förändringar av regleringen kommer till stånd endast om det efterfrågas av marknaden. Den andra extremen medför en fullständig applicering och tillämpning av statliga regler vilket innebär att redovisningsreglering framställs till följd av statens monopol på bestämmanderätten och inte på grund av misslyckanden på marknaden. (Puxty, 1987)

Eftersom varken liberalism eller legalism existerar i fullständig form är olika approximationer mellan principerna om stat och marknad, med inslag av föreningar, vanligare i de studerade ekonomierna. Dessa går under benämningarna associationism och corporatism. Även om de nämnda formerna inte ligger allt för långt ifrån varandra finns det skillnader i regleringen, då den ena i större grad styrs av marknadsintressen medan den andra involverar statligt inflytande i högre grad.

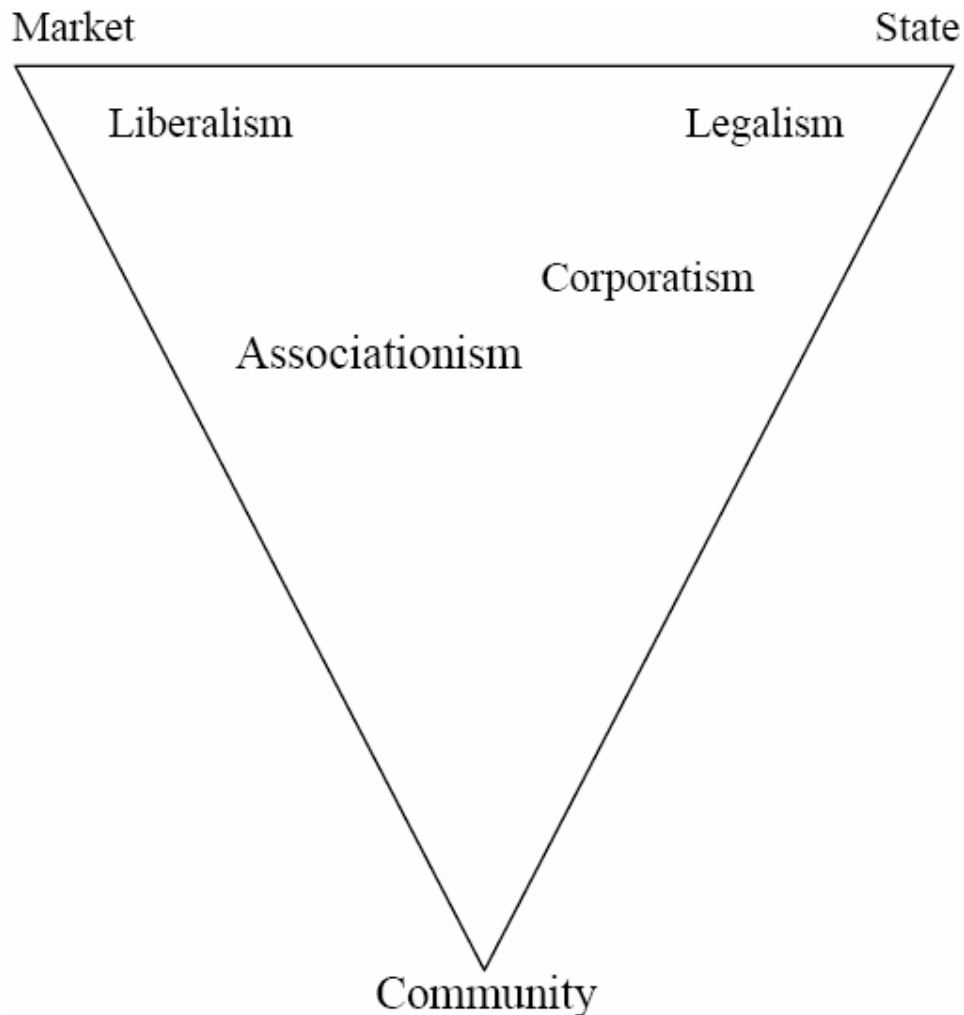

Fig. 1. Puxty, 1987 s.283

Exempel på ett land med hög grad av legalism är Tyskland, där redovisningsregleringen styrs utifrån fastställda lagar. Sverige anses enligt Puxty (1987) vara en blandform men ligger närmare corporatism, där staten har en relativt direkt påverkan på redovisningsregleringen. Staten införlivar intressegrupperna i sitt eget centraliserade, hierarkiska regleringssystem och erkänner genom detta förfarande dessa grupperns betydelse, samtidigt som de används i syfte att uppnå sina politiska mål. I Sverige har staten genom åren påverkat redovisningsregleringen bland annat genom bildandet av Bokföringsnämnden och auktoriseringen av revisorer. Inslag av marknadsprincipen och principen om föreningar har dock också existerat i Sverige såtillvida att de svenska revisorerna har influerats och försökt efterlikna

sina motsvarigheter i de anglosaxiska länderna. Det är främst revisorernas intresseorganisation FAR som har varit aktiv och gett ut rekommendationer inom revision och redovisning. Graden av marknads- och föreningsinflytande har på senare år ökat inom den svenska redovisningsregleringen. Detta till följd av att Redovisningsrådet bildades med representanter från olika intresseorganisationer såsom revisorer, företag, akademiker och skattemyndigheten. Marknadsprincipens inflytande har förstärkts ytterligare efter övergången till IFRS/IAS. Enligt Puxty (1987) passar inte samma kombination av principer för redovisningsreglering inom samtliga redovisningsområden. Konflikt och slitningar är hela tiden närvarande mellan de tre principerna och behovet av olika kombinationer av principer är föränderligt. Vilken av de tre principerna som till slut kommer att ha det största inflytandet beror på sammanhanget som konflikten uppstår i.

2.7.2 Redovisningsutvecklingen i Sverige

Vid en närmare undersökning av den historiska utvecklingen av redovisningen i Sverige varierar debatten kring ämnet mellan olika perioder. Det som sätter igång debatten och driver utvecklingen verkar enligt (Jönsson, 1991) vara konflikter inom redovisningsområdet som skapar obalans och leder till känslan av oordning. I Sverige är Kreuger-kraschen ett tydligt exempel på detta och kan endast förstås med utgångspunkt i den svenska redovisningshistorien (Jönsson, 1991).

2.7.2.1 1920-talet

Under början av 1920-talet accelererade industrialiseringen till stor del oreglerat. Finansieringen var privat förutom för Kreugers multinationella affärsimperium vars aktie var den mest omsatta på New York börsen. Kreuger var av den åsikten att den enda information investerarna behövde var företagets framtida utdelningspolitik och därför lades ingen större vikt vid den externa redovisningen. Policyn var att dela ut 20 % av det nominella aktiepriset och allmänheten hade ingen möjlighet att tolka vare sig den detaljerade redovisningsinformationen eller de strategiska planerna. Eftersom Kreuger hjälpte flera länder att bygga upp sina finanser efter första världskriget fick han monopolrättigheter på den europeiska tändsticksmarknaden. För att kunna bibehålla den höga utdelningspolicyn ökade Kreuger tillgångsvärdena på dessa rättigheter och fick på så sätt in nödvändigt

kapital som delades ut. Denna hantering av redovisningen blev ohållbar i längden och kollapsade 1932, varpå Kreuger avslöjades som en bedragare och sedermera tog sitt liv. Kreugerkraschen lämnade djupa spår efter sig både ekonomiskt och politiskt, vilket ledde till en hel del förändringar. (Jönsson, 1991)

Konsekvenserna av kraschen blev ett svagare näringsliv och en starkare arbetarrörelse med socialdemokraterna i spetsen. Statens involvering i näringslivet ökade och den svenska välfärdsstaten började ta form. Keynesianska föreställningar låg till grund för statens försök att stimulera ekonomin, och redovisningsprofessionen som hittills haft begränsat inflytande utnyttjade möjligheten att etablera sig på riktigt. Detta var en direkt följd av kraschen som ledde till att behovet av duktiga och kompetenta revisorer upplevdes som stort. Företagens betydelse och roll förstärktes då dessa inte längre endast betraktades som vinstgivande organisationer utan även som vitala, sociala samhällsinstitutioner. Lagstiftningens inriktning skulle under en längre tidsperiod vara inriktad på att skydda företag mot spekulation på aktiemarknaden då investerare inte var tillräckligt pålitliga. Detta yttrades i ett antal restriktioner, bland annat begränsningar i utdelning och lagstadgade reserver. Någon större insyn och genomlysning av företagens finanser eftersträvades inte då staten hade stor makt. Kapitalmarknadens inflytande var under den här perioden ytterst begränsat och skulle fortsätta att vara det under en lång tid framöver. (Jönsson, 1991)

En central princip som rådde under denna period var försiktighetsprincipen som inte tillät värdering av tillgångar över ett visst maximivärde, vilket indirekt skapade dolda reserver då nämnda tillgångar i realiteten hade ett högre värde. Fokus under denna period låg således inte i främsta hand på investerarna vilket kan jämföras med dagens gällande regler där omotiverat stora reserveringar och dolda reserver inte är tillåtna. (Internationell redovisningsstandard i Sverige, 2005, föreställningsramen p.37) Skillnaden har sin grund i att dagens redovisning bygger på ett investerarperspektiv då den syftar till att förse investerarna med tillräcklig information om företagets finansiella ställning, som fungerar som ett verktyg för att bedöma framtida ekonomiska konsekvenser. (Internationell

redovisningsstandard i Sverige, 2005, föreställningsramen p.37) De närmaste decennierna efter Kreugerkraschen var dock verkligheten en annan.

2.7.2.2 1950-talet

På 1950-talet ställdes det krav på en högre mängd redovisningsinformation men trots detta ansågs investerarna fortfarande inte vara huvudkonsumenterna. Istället skulle den producerade informationen rikta sig till omfattande samhällliga behov. Grundandet av Näringslivets Börskomité var följden av att det eftersträvades bättre informationen till aktiemarknaden, som skulle vara mer aktiv på grund av finansmarknadens hårda reglering och statens upptagande av krediter. Välfärdsstaten hade blivit hotad vilket ledde till att större hänsyn togs till aktiemarknadens krav. Under denna tid var även revisorernas egen intresseorganisation FAR väldigt engagerad i form av att flera viktiga rekommendationer gavs ut. (Jönsson, 1991) Detta är ett tydligt exempel på hur en konflikt eller orolighet på marknaden kan leda till ett större inflytande från någon eller några av de tre principerna.

2.7.2.3 1970-talet

På 1970-talet bildade staten Bokföringsnämnden, vars medlemmar bestod av representanter för diverse intressegrupper och vars viktigaste uppgift var utveckling av god redovisningssed. Anmärkningsvärt var dock att varken företrädare för investerare eller andra redovisningsanvändare tilläts ta plats i Bokföringsnämnden. Grunden till statliga Bokföringsnämndens bildande var att FAR ansågs som alldeles för partisk i vissa frågor. Enligt Wilmott (1992) hade dock även FAR representanter i Bokföringsnämnden vilket kan vara en av anledningarna till varför organisationen aldrig fick någon väsentlig roll. Vidare anser författaren att FAR i rädsla för att ersättas av BFN försvårade dess arbete.

Statens redan försvagade ställning minskade ytterligare under 1980-talet till följd av underskott i finanserna som bidrog till den starka tillväxten på kapitalmarknaden. Denna utveckling ledde till att redovisningsprinciper hamnade i skymundan medan innovationer inom finansiell rapportering uppmuntrades. Tendensen var att vissa rekommendationer och standards, främst kring valutaomräkning eller goodwill, undveks eller ignorerades av företagen.

Redovisningen skärptes dock igen under slutet av 1980-talet som ett resultat av ett antal skandaler och en generell oro på den finansiella marknaden. Som en följd av detta grundades Redovisningsrådet genom samarbete mellan staten, näringslivet och FAR. (Jönsson, 1991) Enligt Redovisningsrådet var det främsta syftet med finansiell rapportering att tillhandahålla relevant information för ekonomiskt beslutsfattande. Det var till fördel för aktiemarknaden och dess investerare som återigen fick större inflytande vid standardsättningen. Även den internationella kapitalmarknaden kom att hamna i centrum. (Jönsson, 1991)

Redovisaren kan enligt Jönsson (1991) liknas vid en parasit gentemot staten. Efter statens minskade dominans och kapitalmarknadens framfart på 1980-talet ändrade redovisningsprofessionen inriktning från den första till den sistnämnda. Ett skifte av denna typ brukar ske stegvis men påskyndas oftast genom oroligheter och kriser av olika slag. Enligt Jönsson (1991) får redovisningen sin betydelse i samhället främst genom två element. Det första är att det finns ett behov av nya regler i samhället och det andra är att det finns någon som är tillräckligt trovärdig för att kunna skapa dessa. Behovet av nya regler är ofta ett resultat av skandaler och kriser medan det andra elementet förverkligas genom redovisningsexperten. (Jönsson, 1991)

Idag följer Redovisningsrådet IASB:s regelverk så länge det inte strider mot svensk lag. IASB:s regelverk utgår i sin tur utifrån kapitalmarknadsperspektivet där staten har en klenare roll. Sveriges allt större anpassning till internationell redovisningsreglering förklaras bäst av åtskilliga svenska företags noteringar på den amerikanska börsen och den svenska traditionen med influenser från amerikansk redovisning. (Willmott, 1992) Hur redovisningsregleringen i Sverige skulle påverkas av en ny finansiell kris eller orolighet av något slag kan det bara spekuleras i. Huruvida historien med ökad statlig inblandning och minskat inflytande från kapitalmarknaden upprepas låter vi vara osagt. Klart är i alla fall att lärdom har tagits av historien vilket bäddar för nya lösningar och innovationer inom redovisningsområdet.

Studerar dagens redovisningsreglering ter sig en frånvaro av ett kapitalmarknadsperspektiv otänkbart med tanke på utvecklingen som varit. För

att kapitalmarknaden ska kunna fungera fullt ut är redovisningsinformationens värde av väsentlig betydelse. Huruvida dagens regler i IAS 39 om säkringsredovisning är fördelaktiga sett ur ett kapitalmarknadsperspektiv kommer i fortsättningen av denna studie att behandlas närmare.

2.8 Kapitalmarknadsperspektivet

Anglosaxisk påverkan är en av de främsta anledningarna till varför kapitalmarknadsperspektivet nästan uteslutande betraktas som det dominerande synsättet inom dagens redovisning (Artsberg, 1992).

Kapitalmarknadsperspektivet som även kallas för beslutsanvändbarsynsättet växte i teorin fram på 1950-talet. Enligt detta synsätt tillämpas ekonomisk teori i syfte att få fram kriterier för vilken slags information som används som underlag vid beslutsfattandet. Skälet till varför fokus ligger på kapitalmarknaden och investeraren är att redovisning utgör ett hjälpmedel för effektiv allokering av resurser i ekonomin. (Henriksen och Van Breda, 1992)

Informationssynsättet präglar dagens redovisning. Redovisningsinformationen ska hjälpa investerarna till ekonomiskt beslutsfattande i form av möjlighet att förutsäga, jämföra och bedöma konsekvenserna av olika investeringsalternativ. Det kan uttryckas som att en framtidsinriktad bedömning görs med utgångspunkt i redovisningsinformationen. Därmed kommer det att finnas ett behov av enhetliga redovisningsregler och regler som gör det lättare för den typ av jämförelser som nämnts. (Artsberg, 1992)

Enligt kapitalmarknadsperspektivet blir det givetvis angeläget att studera användarnas behov av information och förutsättningarna för att nyttja denna. Synsättet som ligger bakom ett antal populära policyarbeten har tagit vägen in i FASB:s referensram genom en tämligen lång utvecklingskedja. FASB:s synsätt byggdes en hel del kring Truebloodrapporten som publicerades 1973. Rapporten handlar bland annat om relationen mellan ett företags förväntade framtida kassaflöden och det redovisningsmässiga vinstmåttet. En nackdel som behandlas i studien är betydelsen av att finna ett tillförlitligt mått för vinstberäkning på kort

sikt. Detta innebär att information hjälper investerare och kreditgivare att förutsäga, jämföra och bedöma kassaflöden i termer av belopp, tajmning, och relaterade ovissheter. Truebloodrapporten fick dessvärre inte något positivt mottagande. Trots det valde FASB att använda slutsatserna från Trueblood – gruppens arbete i det kontinuerliga arbetet. (Solomons, 1986)

2.9 Sammanfattning av litteraturgenomgången

Litteraturgenomgången inleds med en beskrivning av finansiella instrument där det även redogörs för säkringsredovisning. Vidare presenteras redovisningsutvecklingen i Sverige och vi går även igenom Puxtys (1987) kategorisering av hur reglering kan organiseras. Något som kan diskuteras är föreningarnas roll i redovisningsutvecklingen. Olika föreningar såsom bankföreningar har idag en något undanskymd roll i regleringen av redovisning. Detta kan ses som ett problem eftersom reglerna tenderar att vara stela och svårtillämpliga. Ett tydligt fall är reglerna i IAS 39 och säkringsredovisning. Då dessa regler anses praktiskt komplicerade och svårhanterliga kan det kanske öppna upp för ett större engagemang från föreningarnas sida?

I litteraturgenomgången har vi även en presentation av föreställningsramen, där vi framför kritiken som riktas mot denna. Enligt många forskare anses föreställningsramen vara värdelös. En av dessa är Hines (1991) som uttrycker att föreställningsramen har bristfälliga formuleringar och är svår att tillämpa i praktiken. En av anledningarna till detta är att IASB inte klargör för någon övergripande egenskap. Till följd av den kritik mot föreställningsramen som framgått ger detta oss ett argument att åsidosätta den. Istället kommer vi att via den offentliga debatten identifiera praktiska problem relaterade till tillämpning av säkringsredovisning i IAS 39.

I undersökningen utgår vi ifrån ett kapitalmarknadsperspektiv vilket innebär att vi tar hänsyn till i vilken utsträckning investerarnas informationsbehov tillgodoses.

3 Metod

Nedan presenteras metoden och det tillvägagångssätt som vi har valt att använda för att bringa klarhet i vårt syfte utifrån valda perspektiv och teorier.

3.1 Studiens metodologiska utformning

Eftersom det från och med 1 januari 2005 är obligatoriskt för börsnoterade koncerner att tillämpa IFRS/IAS är området relativt nytt och outforskat. Av den anledningen ter det sig naturligt för oss att ta utgångspunkt i empirin. Detta innebär att vi använder oss av ett induktivt angreppssätt. De teorier som presenterades ovan kommer att användas i syfte att förtydliga vårt perspektiv, nämligen att fokusera på investerarnas informationsbehov. Det alternativa angreppssättet är det deduktiva vilket innebär att forskarna har sin utgångspunkt i teorin som testas på empirin. Nackdelen med detta angreppssätt är att det förekommer risk för att forskaren vid datainsamling endast letar efter information denne anser relevant. Detta ger stöd åt de förväntningar som forskaren har initialt i undersökningen. (Jacobsen, 2002) Hur vi undviker ovanstående problematik beskrivs nedan.

3.2 Urval

Vi väljer att lägga fokus på de fyra storbankerna, Nordea, SEB, Swedbank och Handelsbanken. Detta motiveras med att dessa tillsammans innehar en betydande del av den svenska marknaden. En undersökning av fler banker känns inte aktuell då vi har begränsat med både tid och resurser. Det skulle dessutom inte vara meningsfullt i förhållande till tidsåtgången. Inledningsvis kartlägger vi den offentliga debatten i syfte att identifiera aktuella problem av den praktiska tillämpningen av IAS 39 och säkringsredovisning. Detta väcker förhoppningsvis ytterligare funderingar och argument som kan vara av värde för oss vid utförandet av intervjuerna. Vår förhoppning är att dessa problem och argument ska besvaras

genom djuplodande intervjuer med insatt personal hos banker, revisionsbolag, Finansinspektionen samt Svenska bankföreningen. Genom att intervjua bankpersonal och revisorer hoppas vi få olika perspektiv på problematiken. För ytterligare aspekter inkluderar vi även Finansinspektionen och Svenska bankföreningen.

Vid intervjuerna används semistrukturerade frågor vilket enligt Bryman och Bell (2005) innebär att uppgiftslämnaren har en viss frihet själv utforma sina svar. Detta stämmer även överens med Strauss och Corbins (1998) tankegångar där forskaren utgår ifrån empirin och lämnar stor frihet åt uppgiftslämnaren. Semistrukturerade intervjuer innebär dock att forskaren ändå har ett diskussionsunderlag under intervjun (Bryman och Bell, 2005). Detta underlag baseras till stor del på den offentliga debatten där vi främst utgår från artiklar i tidskriften Balans. Ett alternativt tillvägagångssätt är helt ostrukturerade intervjuer. Denna metod innebär att forskaren endast ställer en fråga och låter uppgiftslämnaren tala fritt och utveckla sitt resonemang. Då vår undersökning är fokuserad på just säkringsredovisning anser vi att de semistrukturerade intervjuerna bättre tjänar vårt syfte och på ett mer tillfredställande sätt besvarar våra specifika frågeställningar. Ostrukturerade intervjuer lämpar sig bättre vid bredare förhållningssätt.

För att komma i kontakt med lämpliga personer på banker, revisionsbyråer, Svenska bankföreningen och Finansinspektionen använde vi oss av snöbollsurval. Detta innebär att forskaren tar kontakt med ett fåtal kunniga personer inom området för att sedan genom dessa finna fler lämpliga uppgiftslämnare. På detta område hade vi en fördel då en av gruppmedlemmarna under sin kandidatuppsats hade etablerat kontakter med en del lämpliga respondenter. Anledningen till att snöbollsurval används är att det inte finns någon urvalslista med kunniga personer på området. En nackdel med denna urvalsmetod är att den inte nödvändigtvis företräder hela populationen. Trots nackdelen anser vi denna metod vara lämplig då det inte finns någon given urvalslista. (Bryman och Bell, 2005)

3.2.1 Primär och sekundärdata

Primärdata innebär att forskarna själva samlar in och tolkar materialet (Jacobsen, 2002). Detta är fallet vid våra intervjuer som vi utför och interpreterar på egen hand. Det är även viktigt att dokumentationen produceras av någon som själv är närvarande vid den avsedda händelsens studie. Eftersom samtliga gruppmedlemmar var närvarande vid intervjuerna ger det ytterligare argument för att sortera dessa under primärdata. Detta är en fördel eftersom vi själva kan påverka kvaliteten på materialet.

Data som tolkats och behandlats av andra forskare går under begreppet sekundärdata. Nackdelen med sekundärdata och övrig data avlägsen ursprungskällan är att varje forskare har gjort sin egen tolkning och valt ut den information denne anser mest lämpad. Av den anledningen är primärdata fördelaktigt enligt de flesta forskare. (Jacobsen, 2002)

3.2.2 Insamling av litteratur

Den litteratur vi använder utgörs i främsta hand av vetenskapliga artiklar från olika databaser tillgängliga via Ekonomihögskolans olika arkiv. En del material tillgodoser vi oss även via respondenterna. Ytterligare information inhämtas genom en del böcker som vi anser relevanta för vår undersökning.

3.3 Kvalitativ metod

Då vårt problem är relativt outforskat och vi ämnar få en djupare förståelse för praktiska problem förknippade med tillämpning av såringsredovisning, lämpar sig den kvalitativa forskningsmetoden bäst. Det som kännetecknar kvalitativ metod är att den kommer i form av ord, meningar och berättelser. Precis som med andra metoder finns det både fördelar och nackdelar med den kvalitativa ansatsen. (Jacobsen, 2002)

Jacobsen (2002) menar att det är resurskrävande med kvalitativ metod och att forskaren får nöja sig med ett fåtal intervjuer som inte representerar populationen. Anhängare av kvantitativ metod anser att den kvalitativa metoden inte ger några valida rön eftersom urvalet inte är representativt. Detta anser vi inte vara något

större problem då statistisk urvalsmetod inte hade varit särskilt meningsfullt för vår undersökning. Vi har dessutom tillgång till personal med expertkunskap inom sÄkringsredovisningsrådet.

Enligt Jacobsen (2002) rekommenderas de öppna intervjuerna då det endast är ett fåtal enheter som ska undersökas. Eftersom tio respondenter anses som få talar det för användning av de öppna intervjuerna. Ytterligare argument för de öppna intervjuerna är att forskaren är intresserad av vad uppgiftslÄmnaren säger och hur denne tolkar och lägger meningen i ett speciellt sammanhang. Då området är outforskat är allt detta av intresse för oss.

NÄsta steg i processen är sättet vi bemöter uppgiftslÄmnarna på. Enligt Jacobsen (2002) presenteras två alternativa tillvägagångssätt i form av personliga intervjuer eller telefonintervjuer. Den kanske största nackdelen med personlig intervju är att den ofta är kostnadskrävande. Detta är vanligt förekommande vid intervjuer där forskaren får förflytta sig från en plats till en annan. Telefonintervjuer kan vara ett effektivt sätt att reducera dessa kostnader då intervjuerna kan utföras från samma plats. Dock anser Jacobsen (2002) att det är mer fördelaktigt att använda sig av individuella intervjuer eftersom uppgiftslÄmnaren då har lättare för att tala om känsliga ämnen. Självklart är det lättare för uppgiftslÄmnaren att förvränga information över telefon eftersom denne inte befinner sig i en lika pressad situation.

Vid individuella intervjuer är det lättare att genomskåda personens uppriktighet genom att tolka kroppsspråket. Jacobsen (2002) menar även att det kan vara en nackdel med telefonintervjuer då det förekommer många öppna frågor, vilket tyvärr är fallet i vår undersökning. Vi är införstådda med att individuella intervjuer är att föredra men för vår del utgör dessa en praktisk omöjlighet på grund av kostnadsbegrÄnsningar. Förutom lägre kostnader finns det ytterligare fördelar med telefonintervjuer. Då telefonintervjuerna är förhållandevis anonyma brukar det minska den så kallade intervjuareffekten. Detta innebär att uppgiftslÄmnaren kan uppträda mer onormalt vid forskarens fysiska närvaro. Respondenten riskerar även att påverkas av undersökarens ansiktsuttryck och kroppsspråk. Forskaren kan eventuellt bli uttråkad vilket uppfattas av och i vissa

fall påverkar uppgiftslämnaren. Konsekvensen av detta kan bli att uppgiftslämnaren säger saker enbart i syfte att tillfredsställa forskaren. Sådana intryck är vi mer avskärmade mot vid telefonintervjuer. (Jacobsen, 2002)

3.4 Grundad teori

Kvalitativ datainsamlingsmetod har de senaste åren haft stor genomslagskraft. Speciellt populärt har det varit att använda grundad teori för relativt outforskade områden. Eftersom säkringsredovisning är att betrakta som ett sådant område är lämpar sig grundad teori bäst. Strauss och Corbin (1998) menar att det slutgiltiga målet med många forskningsprocesser är att bygga upp en fullständig ny teori. Dock är de noga med att påpeka att detta inte behöver vara fallet för alla forskningsprocesser. Deras tankegångar ska ses som ett smörgåsbord där forskaren själv kan välja det bäst lämpade forskningsarbetet och ignorera det som anses mindre bra. Ovanstående resonemang kan appliceras på vår undersökning då målet inte är att bygga en ny teori.

Enligt Strauss och Corbin (1998) ska forskaren ha ett öppet sinne och vara mottaglig för alla typer av svar under intervjuerna. Denne ska bege sig ut i verkligheten utan "skyggglappar" för ögonen. Med andra ord är det viktigt att undersökaren inte är särskilt påläst på området vilket minskar risken för förutfattade meningar. Även detta resonemang är tillämpligt i vår undersökning då vi initialt inte är speciellt insatta på området IAS 39 och säkringsredovisning.

3.4.1 Frågor

En viktig del i forskningsprocessen är frågeformuleringarna som ställs till uppgiftslämnarna. Strauss och Corbin (1998) menar att detta utgör en väsentlig del av forskningsarbetet men ställer sig tveksamma till fullständigt standardiserade frågeformulär, varvid vi istället väljer ett diskussionsunderlag enligt nedan. Det är av betydelse att inte enbart ställa rent teoretiska frågor vilket är anledningen till att Strauss och Corbin (1998) radar upp ett antal guidande punkter i syfte att hjälpa forskaren med strukturen.

1. Sensibiliserande frågor

Meningen med dessa frågor är att de ska ge svar på vad upplysningarna från uppgiftslämnarna indikerar. Exempel på sensibiliserande frågor:

- Vilka är de involverade aktörerna?
- Vad är det som försiggår i diskussionen?
- Hur definieras situationen av aktörerna?
- Vilka arbetsuppgifter har aktörerna?
- Skiljer sig deras uppfattningar åt?

2. Teoretiska frågor

Dessa frågor är den mest centrala delen i våra intervjuer då de syftar till att hjälpa oss att se processer, variationer och samband mellan svaren. Frågorna ses som ett diskussionsunderlag där vi inte är rädda för att komma in på sidospår ifall uppgiftslämnaren väljer att ta ut svängarna. Eftersom området är relativt outforskat är utsvängningar av nytta för oss då de bidrar till bredare kunskap och leder till nya infallsvinklar. Exempel på teoretiska frågor:

- Vilken aspekt av säkringsredovisning anses vara mest svårhanterlig?
- Finns det risk för resultatmanipulation vid kassaflödessäkringar?
- Ger tillämpningen av säkringsredovisning en mer korrekt bild av bankernas finansiella ställning jämfört med tidigare praxis?
- Är reglerna om säkringsredovisning i IAS 39 mer eller mindre användbara för en investerare?

3. Praktiska och strukturella frågor

Syftet med dessa frågor är att hjälpa forskaren att komma vidare i sitt arbete och att assistera i den strukturella sammansättningen. Exempel på praktiska och strukturella frågor:

- Hur kommer vi vidare med vår teori?
- Finns det mer information att hitta och i så fall var?

4. Guidande frågor

Frågorna ska utgöra komplement till de tre ovannämnda kategorierna. Exempel på guidande frågor kommer inte att ges då de oftast utgör följdfrågor under intervjun och uppstår spontant.

3.4.2 Kategorier och koncept

Under våra intervjuer uppstår en del likartade svar där vi tydligt kan utläsa mönster på uppgifterna som lämnas. De så kallade koncepten använder vi för organisering och strukturering av rådata, i syfte att lättare hantera denna. Enligt Strauss och Corbin (1998) utgör detta arbete grunden för en ny teori. En välutvecklad teori innehåller koncept definierade utifrån dess egenskaper och dimensioner. Dessa koncept arrangerar och klassificerar vi under mer abstrakta kategorier efter deras gemensamma egenskaper och karaktärsdrag. Detta görs i syfte att underlätta klassificeringen av data. (Strauss och Corbin, 1998)

3.4.3 Balansen mellan objektivitet och mottaglighet

Enligt Strauss och Corbin (1998) startar analysen redan vid första intervjun eller observationen. Detta leder i sin tur till nästa intervju som till viss del bygger på föregående. Som tidigare nämnt är det viktigt att komma till intervjuerna med öppet sinne och låta uppgiftslämnaren ha relativt ”fria tyglar”. På så vis formas undersökaren av data samtidigt som denne formar densamma. Utmaningen ligger i att undersökaren, som i allt större utsträckning omsvärmas av data, bibehåller balansen mellan objektivitet och mottaglighet. Objektivitet är viktigt ur den aspekten att vi som forskare ska ha möjlighet att tolka data på ett korrekt sätt. Dessutom ska vi i syfte att förstå och dra paralleller mellan olika koncept vara mottagliga. Enligt Strauss och Corbin (1998) är balans mellan objektivitet och mottaglighet viktigt för att kunna göra användbara upptäckter.

Vid analysen görs jämförelser mellan olika koncept och kategorier i syfte att få en bättre förståelse för data. Vi vänder oss även till litteraturen för att finna liknande

fenomen. (Strauss och Corbin, 1998) Detta innebär att vi utnyttjar litteraturen i syfte att stimulera vårt tänkande och förstå data istället för att använda den som sådan.

3.5 Validitet och reliabilitet

För att bedöma undersökningens kvalitet på ett tillfredsställande vis används inom forskarvärlden begreppen validitet och reliabilitet. Begreppen är inte lika betydelsefulla vid kvalitativ som vid kvantitativ forskning. (Lundahl och Skärvad, 1999) Vi väljer trots detta att beakta begreppen eftersom de borde vara relevanta oavsett typen av undersökning som genomförs.

3.5.1 Validitet

Validitet i en undersökning definieras som ”frånvaron av systematiska mätfel” (Lundahl och Skärvad, 1999 s. 150). Skillnad görs mellan inre och yttre validitet, där den förstnämnda förekommer då exempelvis en intervjuundersökning mäter det den avser. Detta innebär att det råder en överenskommelse mellan teoretisk och operationell definition. (Lundahl och Skärvad, 1999) För att den inre validiteten i vår undersökning ska bli så bra som möjligt utformar vi frågorna på ett sätt som fångar upp praktiska problem vid tillämpning av säkringsredovisning.

Yttre validitet avser överenskommelsen mellan verkligheten och den operationella definitionen av begreppet. Den yttre validiteten beaktar den insamlade empirin och mäter ifall uppgiftslämnarna verkligen säger det de menar. För att säkerställa den yttre validiteten låter vi uppgiftslämnarna tala fritt kring de praktiskt förekommande problemen. Ett annat validitetsproblem som kan uppstå vid kvalitativa undersökningar är huruvida uppgiftslämnaren uppfattar och förstår frågorna på samma sätt som forskaren. Detta gäller i synnerhet då facktermer används. Ovanstående problem hanterar vi genom att vara så tydliga som möjligt och genom att tolka samt analysera svaren efter bästa förmåga.

3.5.2 Reliabilitet

Med reliabilitet undersöks ”frånvaron av slumpmässiga mätfel” (Lundahl och Skärvad, 1999 s. 152). En undersökning med hög reliabilitet innebär att själva mätningen inte påverkas av omständigheter kring vilka den utförs eller vem som

utför den. Tillfälligheter får inte påverka undersökningen i någon större utsträckning vilket innebär att lite utrymme lämnas åt slumpmässiga fel. Reliabilitet utgör dessutom en förutsättning för validitet. Ett perfekt mätinstrument kan visa sig vara värdelöst då det används eller tillämpas på ett felaktigt sätt. Om vår undersökning har en hög reliabilitet ska den vid ett annat tillfälle under liknande förutsättningar kunna upprepas och leda till samma resultat. (Lundahl och Skärvad, 1999)

Reliabiliteten beror alltså på en rad olika faktorer. Uppgiftslämnarens svar kan bland annat variera beroende på tidpunkten för intervjun. Detta kan exempelvis ske på grund av att respondenten eventuellt får nya insikter eller att utformningen på IAS 39 förändras, vilket vid ett flertal tillfällen har varit fallet. Av den anledningen genomför vi våra intervjuer under en så kort tidsperiod som möjligt.

3.6 Praktiskt tillvägagångssätt vid intervjuerna

Sammanlagt utförde vi tio intervjuer varav en var personlig och övriga nio telefonintervjuer. Från snöbollsurvalet framgick att nio av tio uppgiftslämnare var stationerade i Stockholm. Eftersom den tionde befann sig i Lund valde vi att intervju honom personligen. Som vi tidigare nämnt är det en praktisk omöjlighet att utföra personliga intervjuer med uppgiftslämnare i Stockholm då dessa inte har möjlighet ta emot oss under samma tidsperiod. För vår del hade det inneburit en längre vistelse i Stockholm vilket ur ett ekonomiskt perspektiv hade varit ohållbart.

Våra uppgiftslämnare valdes på grundval av deras kunskap inom området säkringsredovisning. Genom en del telefonsamtal resonerade vi oss slutligen fram till de personer som vi ansåg vara bäst lämpade. I syfte att kunna återge och kategorisera empirin på ett tillfredsställande sätt valde vi att spela in samtliga intervjuer. Enligt Townley (2003) ska forskaren lita på sina uppgiftslämnare och svaren ska tas på största allvar för att undersökningen ska anses meningsfull. Under våra intervjuer har vi både förlitat oss på uppgiftslämnarna och tagit svaren på allvar. Eftersom samtliga gruppmedlemmar närvarade vid intervjuerna underlättades förståelsen av empirin då svaren diskuterades. Intervjuerna varade

mellan 30-40 minuter och samtliga respondenter kunde besvara de frågor som ställdes, vilket stärker vårt resonemang om att vi intervjuat personer med rätt kompetens. Anledningen till att vi även genomförde intervjuer med representanter från Finansinspektionen respektive Svenska bankföreningen, grundar sig i att vi ville ha ytterligare perspektiv på problematiken kring säkringsredovisning. I egenskap av tillsynsmyndighet för banker var Finansinspektionens synpunkter av intressant karaktär. Vi ansåg även att Svenska bankföreningen kunde bidra med intressanta reflexioner kring den praktiska problematiken med säkringsredovisning. Enligt Strauss och Corbin (1998) ska forskaren inte göra fler intervjuer då svaren visar sig vara likartade. Detta kallas för "mättnad" av empirin. Eftersom vi kände av denna bestämde vi oss för att inte göra fler än tio intervjuer. Nedan presenteras samtliga respondenter.

Revisorer

1. Ola Bjärehäll är auktoriserad revisor på Öhrlings PriceWaterhouseCoopers och arbetar med alla typer av företag. Allt från enmansföretag till börsnoterade koncerner.
2. Anna Peyron har arbetat på Ernst & Young sedan 1988 och är en av två delägare i den grupp som är helt specialiserad på finansiella företag. Anna har jobbat med implementeringen av IFRS/IAS på en av de fyra storbankerna. Hon sitter även med i Ernst & Youngs "financial working group" som diskuterar olika redovisningsfrågor inom det finansiella segmentet.
3. Anders Torgander har arbetat på KPMG i tre år och jobbar bara med redovisningsfrågor. Han jobbar både med revisions och icke revisions klienter med anpassningsarbetet till IAS 39. Han gör även uppföljningar av hur anpassningarna har skötts i företagen.
4. Stefan Nilsson arbetar på Deloitte där han är specialist på redovisningsfrågor.

Banker

5. Gunvor Hedström arbetar på SEB och är ansvarig för merchantbanken och moderbolagets legala redovisning.
6. Henrik Bonde arbetar på Swedbank och är ansvarig för redovisningsfrågor där implementering av IFRS/IAS ingår.
7. Mikael Ström arbetar på Handelsbankens ekonomiavdelning och ingår i ledningsgruppen där huvudsakliga ansvarsområdet är redovisningsfrågor.
8. Gunilla Domeij – Hallros arbetar på Nordea och är chef över ”treasury - analysis” avdelningen. Hon ansvarar bland annat för resultat och riskhantering på daglig basis. Hon har även en finansanalytisk funktion för hela koncernen och har implementerat en plattform för vägledning av säkringsredovisningen globalt.

Svenska bankföreningen

9. Mikael Holmberg har arbetat på Svenska bankföreningen i tre månader och är ansvarig för kapitaltäckningsregler och redovisningsfrågor. Dessförinnan jobbade han på SEB där han var ansvarig för implementeringen och tolkningen av IFRS/IAS i hela koncernen.

Finansinspektionen

10. Rickard Carlsson arbetar på Finansinspektionens redovisningsenhet och deras jobb är att sätta upp redovisningsregler för de finansiella företagen. IFRS/IAS implementeras i Sverige genom deras föreskrifter. Rickard är inriktad på bankredovisning.

3.7 Källkritik

I egenskap av forskare bör vi ställa oss frågande till huruvida vi har fått tag i de rätta källorna. Även om de källor vi har hämtat information från är de rätta betyder det inte att informationen i sig är korrekt. Av den anledningen måste vi kritiskt värdera källans förmåga att återge rätt information av det som studeras. (Jacobsen, 2002)

Giltigheten beträffande internetkällorna kan vara problematisk att bedöma då informationen kan vara vinklad på så vis att det speglar avlämnarens intresse. Vi anser att detta inte påverkar vår studie såtillvida att vi inte använder oss av internetkällor i någon större utsträckning. En kritisk aspekt kan riktas mot att vissa av de forskningsartiklar vi använder är av äldre karaktär. För att komma underfund med detta problem selekterar vi den information i artiklarna som vi fortfarande anser vara relevant. Vi ställer oss även kritiska till våra intervjuer med bankerna då dessa kan ha ett egenintresse på området vilket kan påverka objektiviteten i de svar som återges.

3.8 Sammanfattning av metod

I metoddelen är vi Strauss och Corbin (1998) - orienterade och börjar med att presentera studiens metodologiska utformning. Här belyser vi vårt angreppssätt där vi beskriver hur vi kommer att gå tillväga i vår uppsats. Vi har ett induktivt angreppssätt vilket innebär att vi utgår från empirin. Vi beskriver urvalet av respondenter och även de frågor vi ämnar använda vid intervjuerna. Dessutom talar vi om hur vi har kommit i kontakt med aktuella respondenter.

Då vårt problem är relativt outforskat lämpar sig den kvalitativa forskningsmetoden och grundad teori bäst. Målet är att få en djupare förståelse för praktiska problem förknippade med tillämpning av säkringsredovisning.

Slutligen beskrivs praktiskt tillvägagångssätt vid intervjuerna, antal intervjuer, geografiskt område där intervjupersonerna befann sig samt vilken typ av intervju som utfördes.

4 Den offentliga debatten

I detta kapitel diskuteras de problem som är förknippade med tillämpning av säkringsredovisning. Genom den offentliga debatten ämnar vi ge en större inblick i hur den praktiska tillämpningen av säkringsredovisning ser ut. Den ska samtidigt utgöra underlag för våra intervjufrågor.

Den offentliga debatten består främst av diverse inlägg från tidskriften Balans, utgiven av branschorganisationen Far Srs. Inläggen i den offentliga debatten kommer att ligga till grund för de frågeställningar som kommer att användas under våra intervjuer.

Fig.2 Visar de områden som ska behandlas i den offentliga debatten

4.1 Praktiska problem

För att få tillämpa säkringsredovisning måste ett företag vid säkring av sina finansiella risker genomföra transaktionerna enligt de villkor som framgår av IAS 39. Bestämmelserna behandlar bland annat regler om vad som får utgöra en säkrad post respektive säkringsinstrument, samt hur säkringens effektivitet ska utvärderas. Enligt Anders Torgander (Balans, 2006) är de nuvarande reglerna i

IAS 39 komplicerade och svårhanterliga och skiljer sig dessutom från hur man i praktiken ser på frågorna kring hantering av finansiell risk. Skillnaderna mellan det teoretiska regelverket och den praktiska hanteringen gör att det uppstår problem såtillvida att säkringsredovisning inte kan tillämpas. En förändring av regelverket på området förefaller enligt många vara nödvändig men frågan är vilken typ av omarbetning som ska till. (Torgander, Balans 2006)

Problemen uppstår bland annat då ett derivat används för säkring av mer än en risk. Det kan exempelvis handla om säkring av en räntekomponent och flera olika valutakomponenter. Enligt IAS 39 måste man, i syfte att få tillämpa säkringsredovisning, inkludera hela derivatet i säkringsredovisningsrelationen. Normalfallet är att samtliga riskkomponenter i derivatet ingår i en ekonomisk säkring eftersom företaget annars tar på sig en risk, vilket motverkar syftet med säkringen. Ibland skiljer sig dock utfallet med respektive utan säkringsredovisning inte mycket och det kan då av praktiska skäl vara motiverat att inte ta med alla riskkomponenter i derivatet. Enligt IASB förefaller det praktiskt omöjligt att mäta förändringarna i verkligt värde på de olika riskkomponenterna på ett oberoende sätt, förutom vid terminer och optioner. Banker håller inte med om detta påstående och menar på att det visst går att värdera riskkomponenter i kombinerade derivat som inte endast avser optioner och terminer. (Torgander, Balans 2006)

4.1.1 Amerikansk påverkan

Att USA har haft stor påverkan på redovisningsutvecklingen råder det inget tvivel om. Dagens IASB standards är också influerade av den amerikanska dominansen på området. Den kanske största skillnaden mellan IASB:s och FASB:s standards är att de sistnämnda ofta uppfattas som "rules-based", medan IASB:s standards är mer "principles-based". Skillnaden innebär att de amerikanska reglerna ofta är mer detaljerade än dess internationella motsvarighet. Något utrymme ges sällan åt subjektivt tolkande och regelverket uppfattas ofta som stelt (IFAC:s hemsida, 2006). Ett tydligt exempel på detta är området som behandlar riskidentifiering i IAS 39. IAS 39 anger endast att risken ska vara specifikt identifierad och belyst, det får alltså inte enbart röra sig om vanlig affärsrisk. I USA däremot kräver FAS 133 för finansiella tillgångar och skulder att säkringen skall avse risken för

förändring av instrumentets samlade värde, kreditrisk, ränterisk eller valutarisk. Den vida skrivningen av IAS 39 kan ifrågasättas. IASB:s bedömning har tydligen varit att den viktigaste förutsättningen för säkringsredovisning är kravet på att säkringen är effektiv. Utan att närmare precisera vilka risker som får säkras, kan det befaras att bedömning av effektivitet i praktiken kommer att göras mot bakgrund av vilka risker man säkrar sig emot. Resultatet av detta kan komma att innebära en lös syn på effektivitetskravet vid mer udda slag av risk. (Mettinger, Balans 1998)

4.1.2 Kassaflödessäkring

Som vi tidigare nämnt är kassaflödessäkring en av tre säkringstyper i IAS 39. Sådana behöver inte endast avse flöden från befintliga tillgångar och skulder utan inkluderar även förväntade, sannolika inköp eller försäljning av dessa. När en framtida transaktion som är säkrad inte längre förväntas bli genomförd skall eventuella vinster eller förluster på det säkrade instrumentet föras över från eget kapital till resultaträkningen. Här finns enligt Mettinger (Balans 1998) en viss risk för resultatmanipulation.

4.1.3 Optioner i IAS 39

Värdoförändringar på handelspositioner går enligt IAS 39 alltid i resultaträkningen. Till handelslagret räknas i detta sammanhang även derivat om de inte redovisas enligt reglerna för säkringsredovisning. För övriga instrument kan företag välja sin redovisningsform genom att antingen ta orealiserade värdoförändringar i resultaträkningen eller direkt i eget kapital. Detta är en väldigt viktig option då den kommer att medföra stora skillnader i resultatredovisning mellan olika företag. En nackdel med optionen är att det öppnar för olika lösningar vilket kan försvåra investerarnas jämförelse mellan företag. Att föra orealiserade värdoförändringar till eget kapital för att vid ett senare tillfälle föra tillbaka dem till resultaträkningen medför en del nackdelar. Det kan lätt bli så att flödet genom eget kapital liksom innehållet i resultaträkningen kan bli förbryllande eftersom gamla meriter kan bli som nya där. (Mettinger, Balans 1998)

IAS 39 är en så kallad "the mixed model", vilket innebär att vissa tillgångar och skulder värderas till anskaffningsvärde medan andra värderas till verkligt värde. För säkringsredovisning gäller olika formkrav. Det handlar om dokumentation, vilket inkluderar identifikation av säkringsinstrument och säkrad post. Krav finns även på uppgift om typ av säkrad risk och metod för uppföljning av säkringens effektivitet. Säkringen förväntas ha hög effektivitet, tillförlitlig mätning samt fortlöpande uppföljning. Detta anses vara ett tungt och mödosamt arbete för företag med stora volymer av finansiella tillgångar och skulder. (Mettinger, Balans 1998)

4.1.4 Interna säkringar

Interna säkringar är också ett område som vållat problem vid tillämpning av IAS 39. Endast kontrakt med extern motpart anses kvalificerad för säkringsredovisning. Det är lätt att tro att en intern säkring enkelt låter sig elimineras i verkligt värde säkringar utan resultateffekter eftersom både säkringsinstrumentet och säkrad post värderas till verkligt värde. Problemet är emellertid att värdering till verkligt värde av den säkrade posten inte tillåts utan att förutsättningarna för säkringsredovisning kan visas, vilket inte går med intern säkring. Interna säkringar kan alltså ge upphov till volatilitet i resultatet. (Mettinger, Balans 1998)

4.1.5 Fair Value Option (FVO)

Som tidigare nämnt är FVO ett alternativ till säkringsredovisning i IAS 39. I detta stycke kommer vi att belysa de praktiska problem som har varit föremål för debatt. FVO är alltså en valmöjlighet enligt IAS 39 att värdera finansiella tillgångar och skulder till verkligt värde där värdeförändringarna bokförs över resultaträkningen, även för andra instrument än de som innehas för handel. Valet görs post för post i samband med att en tillgång anskaffas eller en skuld ges ut och gäller till dess att tillgången eller skulden inte längre redovisas. En stor fördel med FVO är att den inte omfattas av de resurskrävande kraven på effektivitetstest och dokumentation. (Torgander, Balans 2006) En annan fördel som nämns i den offentliga debatten är att valmöjligheten att tillämpa FVO är ett bekvämare sätt att redovisa jämfört med säkringsredovisning (Hauge, 2004).

De praktiska problem som diskuteras med tillämpning av FVO handlar om att jämförbarheten mellan exempelvis olika banker kommer att försämrats. Dock menar både IASB och FASB att jämförbarheten gynnas eftersom det finns krav på informationsutgivning i de båda regelverken. Detta resulterar enligt standardsättarna i att en investerare eller analytiker kan jämföra en bank som tillämpar FVO med en som inte gör det. Problemet i praktiken är dock att investerare och analytiker inte enbart fattar beslut om investering när bokslutet är offentligt med all information tillgänglig i årsredovisningen. Investeringsbeslut fattas även löpande under året då bankerna presenterar sina kvartalsrapporter i pressen. Då är det inte möjligt att jämföra en bank som tillämpar FVO med en som inte gör det. Kontentan av kritiken innebär alltså att jämförbarheten rent teoretiskt gynnas genom omfattande informationskrav i årsredovisningen men i praktiken missgynnas genom att investeringsbeslut fattas löpande under året då denna information inte finns tillgänglig. (Ciesielski och Weirich, 2006)

4.1.6 Effektivitet

De flesta finansiella företag har redan utarbetade rutiner och metoder för hur de tar på sig finansiell risk och hur denna risk reduceras genom ingående av säkringar. För denna process har dessa oftast utvecklade system och procedurer som visar när en säkring lyckas eller misslyckas, utifrån de målsättningar som utarbetats för riskhantering. Även här finns vissa gånger betydande skillnader mellan företagets tidigare rutiner och system jämfört med de krav som IAS 39 ställer. IAS 39 medför betydligt mer administrativt arbete med beräkningar och mätningar som tidigare varken ansetts nödvändiga eller ens lämpliga. (Torgander, Balans 2006)

4.1.7 Metod för mätning

Den vanligaste och mest effektiva metoden för att retrospektivt avgöra huruvida en säkringsrelation har varit tillräckligt effektiv är den så kallade ”dollar offset”-metoden. Metoden innebär helt enkelt en jämförelse mellan förändring i verkligt värde på säkringsinstrumentet och förändring i verkligt värde på den säkrade posten. Testet görs antingen kumulativt eller genom jämförelse av periodförändringar. Nedan visas ett exempel på användning av ”dollar offset” – metoden, hämtat från Torganders artikel i Balans (2006):

$$\frac{\text{Förändring i verkligt värde swap (SEK -4.8)}}{\text{Förändring i verkligt värde säkrad risk i lån (SEK +5)}} = 96 \%$$

Fig. 3 Effektivitet mätt med "dollar offset" - metoden
Torgander (Balans nr 10/2006 s.33)

När bankerna säkrar verkligt värde ränterisk i exempelvis utlåning eller upplåning kan det uppstå problem med säkrings effektivitet då den kumulativa "dollar-offset"- metoden används. Vanligast förekommande är problemet i slutet och i början av säkringsrelationen då den aktuella marknadsräntan är lika med eller nära den marknadsränta som gällde vid säkringsrelationens ingående. Detta innebär att förändringar i verkligt värde på säkringsinstrumentet utgör en oproportionerligt stor del av säkringsinstrumentets totala (kumulativa) verkliga värde. Följden kan bli en effektivitet som hamnar utanför det tillåtna intervallet på 80-125 procent, även om effektiviteten i kronor mätt utgörs av väldigt små belopp. (Torgander, Balans 2006)

Det finns en del åtgärder som kan vidtas för att förbättra exempelvis en räntesäkrings effektivitet. Två av de vanligaste metoderna är att (Torgander, Balans 2006):

- använda regressionsanalyser för effektivitetstest vilket leder till en utjämning av orepresentativa extremvärden,
- införa materialitet, vilket innebär att ineffektivitet bortses från om beloppen som förorsakar detta är små.

Användning av regressionsanalys eller någon annan metod för effektivitetstest innebär merarbete och kräver kunskaper i statistiska metoder som många gånger saknas i ett företag. Anledningen till detta är att företag tidigare i sin verksamhet inte haft något behov av denna typ av kompetens. När det gäller gränser för vad som ska ses som otillräcklig effektivitet uppstår tolkningsfrågor. (Torgander, Balans 2006)

Konsekvensen av de nya reglernas utformning blir att ett företags säkringsrelationer som inte definierats på lämpligt sätt och där ”dollar offset”-metoden används, oftare hamnar utanför 80-125 procent intervallet. Detta innebär att säkringsredovisning för den gångna perioden inte kan tillämpas. Ett annat företag med identiska säkringsrelationer som dock definierar dessa annorlunda och som tillämpar regressionsanalys, behöver mer sällan avbryta sin säkringsredovisning. I fall då säkringsredovisning inte tillämpas påverkas resultaträkningen av slag som resulterar från olika värderingsprinciper. I det andra fallet där säkringsredovisning används påverkas resultatet i mindre utsträckning av marknadsförändringar. Samma transaktioner kommer alltså redovisas olika beroende på hur säkringsrelationer definieras och hur effektivitet testas. (Torgander, Balans 2006)

4.1.8 Kritiska aspekter från EU

Enligt merparten av bankerna och andra finansiella institut runt om i Europa, står de regler som införts genom IAS 39 om bland annat säkringsredovisning i strid med hur dessa bolag hanterar sin verksamhet. Av denna anledning har framförallt de franska bankerna krävt modifiering av regelverket och fått stöd från banker i andra länder. Olika förslag däribland speciella regler för finansiella företag har debatterats, men inte vunnit laga kraft då de ansetts oförenliga med EU-lagstiftningen. (Rundfelt, Balans 2004)

IASB:s oberoende är också en fråga som det livligt har diskuterats kring. Huruvida andra organisationer och föreningar borde få ett större inflytande på utformningen av regler har varit en aktuell fråga. Bland annat EU-kommissionen har lämnat intressanta synpunkter då de menar att de i egenskap av den största avnämnanaren av IFRS/IAS, bör få ett större inflytande vid standardsättningen. Andra som har svårt att acceptera det faktum att en oberoende grupp tekniker fastställer redovisningsregler är europeiska politiker. Liknande mönster kan urskiljas på amerikansk mark där kongressen under årens lopp ingripit och förhindrat förslag till redovisningsregler utgivna av FASB. Detta är ett sätt att hålla debatten vid liv och kan så småningom betala av sig även om det kan vara mödosamt och kosta i form av resurser och ansträngning. (Rundfelt, Balans 2004)

4.2 Sammanfattning av den offentliga debatten

Efter en kort inledning tar vi upp praktiska problem med IAS 39 och säkringsredovisning. Vidare belyser vi den amerikanska influensen i det nuvarande regelverket för att sedan ta oss an problemen med kassaflödessäkringar, optioner i IAS 39, interna säkringar och de problem dessa vållar. Dessutom ger vi en beskrivning av FVO och diskuterar för- och nackdelar med denna. Vi tar även upp problematiken kring effektivitetskraven som vi förtydligar med ett exempel från en av Balansartiklarna. Till slut diskuterar vi kritiska aspekter inom EU och drar paralleller till USA.

Vi har ovan fått insyn i vissa av de praktiska problem förknippade med tillämpning av säkringsredovisning och IAS 39. För att få ett ännu bredare perspektiv och större insyn i hur området uppfattas av användarna, ämnar vi genomföra djupgående intervjuer med respondenter vi anser besitta nödvändig kompetens och praktisk erfarenhet av säkringsredovisning och IAS 39.

5 Intervjuer

Den offentliga debatten har väckt ett antal intressanta frågor kring ämnet som vi nedan ämnar besvara genom djupgående intervjuer. I detta kapitel följer vi de kategorier som vi anser vara lämpliga utifrån tankegångarna kring grundad teori.

Efter att vi i litteraturgenomgången behandlat föreställningsramen och framfört den kritik som finns till följd av brister i denna, bestämde vi oss för att genom den offentliga debatten försöka hitta relevanta frågeställningar och inputs till våra intervjuer. Intervjuerna är av djupgående karaktär och syftar till att bidra med underlag till praktiska problem som diskuteras inom området och som vi anser att IASB bör ta ställning till.

5.1 Grad av tillämpning

Enligt våra respondenter utgör verkligt värde eller makrosäkringar och kassaflödessäkringar de två vanligaste typerna av säkringar som används i banker och företag. Även säkringar av nettoinvesteringar i utlandet förekommer i vissa av företagen som en del revisorer arbetar med. På banksidan är verkligt värde säkringar, som används vid in och utlåning betydligt vanligare medan kassaflödessäkringar används mer i industriföretag, eftersom dessa anses vara bättre anpassade för deras verksamhet. Enligt revisorerna tillämpas säkringsredovisning i syfte att få till en så bra redovisning som möjligt. I vilken utsträckning banker tillämpar säkringsredovisning beror ibland på klassificeringen av finansiella instrument. Säkringsredovisning förekommer i mindre utsträckning i vissa banker till följd av att de har en relativt stor del finansiella instrument som tradingklassificeras vilket innebär att de värderas till marknadsvärde, vilket inte motiverar säkringsredovisning.

En av de tillfrågade bankerna använder säkringsredovisning för verkligt värde säkringar. Detta gäller dock för en begränsad andel transaktioner till följd av att alternativet FVO tillämpas i desto större utsträckning. I de fall

säkringsredovisning används säkrar banken nästan alla tillgångar och skulder genom derivat.

Ytterligare en av bankerna ger sin syn på säkringsredovisning och avslöjar att verkligt värde säkringar är den vanligaste typen men att det även förekommer en del kassaflödessäkringar. Å andra sidan tillämpar banken FVO i väldigt begränsad omfattning på grund av att detta anses vara alltför riskfyllt utifrån deras sätt att tolka regelverket. Skillnader mellan olika tillämpningar utgörs i stora drag av hur bankerna uppfattar marknadsvärdering. Vid tillämpning av FVO marknadsvärderas hela lånet med både basräntan (upplåningskostnaden) och marginalen (kreditrisken), vilket enligt vissa bedömare kan leda till felaktiga värden, till följd av svårigheter med fastställande av marknadsvärdet för marginalen. Felaktigt marknadsvärde får konsekvenser för resultatet i form av volatilitet. Vid verkligt värde säkringar värderas däremot lånet endast utifrån den risk den säkrar vilket exkluderar marginalen. I ovanstående situationer är säkringsredovisning mest fördelaktigt.

5.2 Fair Value Option (FVO)

FVO används vid tillgångar och skulder som i allt väsentligt eliminerar varandra riskmässigt och värdeförändringsmässigt. Fördelas dessa i olika värderingskategorier hamnar en del i anskaffningsvärde och en del i verkligt värde. Tillämpning av FVO tillåter att alla finansiella instrument initialt värderas till verkligt värde, alltså även den del som vanligtvis värderas till anskaffningsvärde i enlighet med (Hague, 2004). På så vis uppnås en jämnhet i redovisningen.

Enligt en del respondenter är nackdelen med FVO att samtliga risker inkluderas i en säkring medan verkligt värde säkringar endast innebär säkring av riskkomponenten. Detta leder till stora skillnader då banken exempelvis lånar upp pengar genom så kallade efterställda skulder (förlagslån), där långivarna är sämst prioriterade vid eventuell konkurs. Med anledning av detta kräver dessa långgivare en högre avkastning. Vid en vanlig obligation har fordringsägarna en högre prioritering vilket innebär en mindre exponering mot risk och därmed lägre

avkastningskrav. Utifrån ovanstående resonemang kan det förefalla konstigt att banker överhuvudtaget lånar upp pengar via efterställda skulder. Anledningen yttrar sig i att efterställda skulder får inkluderas i kapitalbasen vilket i sin tur leder till en bättre kapitaltäckning. Exemplet som följer förklarar i vilket fall FVO är att föredra.

Både den efterställda skulden och obligationen har en fast upplåningsränta med en ränterisk som säkras genom ingående av derivat. Förlagslånet innebär förutom den fasta räntan på exempelvis fyra procent ytterligare ett tillägg som kompensation för att det är efterställt. Tillämpning av FVO vållar inga större bekymmer vid säkring av obligationslånets fasta ränta. Slag i obligationens marknadsvärde motsvaras av förändringar i derivatet och eventuell volatilitet elimineras.

Även vid förlagslånet säkras ränteriskkomponenten på fyra procent. På grund av lånets efterställdhet kräver dock långivaren exempelvis ytterligare två procent som kompensation. Dessa två procent säkras inte genom FVO och är något som banken får leva med. Vid värdering till verkligt värde av förlagslånet kan det uppstå problem till följd av verkligt värde förändringar i både räntan och marginalen. Då det sker förändringar i verkligt värde på marginalen, allt annat lika, kommer marknadsvärdet för lånet att förändras trots att ränteriskkomponenten är stabil. Volatilitet i resultatet uppstår i detta fall trots säkring genom FVO. En av bankerna som vanligtvis tillämpar FVO använder i ovanstående situation istället säkringsredovisning.

Ränterisk är som tidigare nämnt relativt lätt att identifiera och därmed värdera medan problem kan uppstå vid värdering av kreditrisk. Detta är signifikativt vid stora mängder värdepapper där kreditrisken för varje transaktion måste bedömas individuellt. För en del banker innebär detta en tung arbetsbörda som i många fall avskräcker.

En av revisorerna arbetar mycket med FVO som han anser innebär en enklare hantering vid större mängd derivata instrument. Trots nackdelarna uttrycker revisorn sitt stöd för FVO då han menar att dessa även förekommer i

säkringsredovisning. FVO medför med andra ord inga ytterligare nackdelar utöver de som förekommer vid tillämpning av säkringsredovisning. Anledningen till att FVO inte tillämpas i större utsträckning är att den inte är anpassad till alla situationer.

5.3 Reglernas praktiska problem

Enligt merparten av respondenterna har övergången till IAS 39 och säkringsredovisning haft effekt på bankerna såtillvida att de har förändrat sina rutiner för riskhantering i syfte att undvika slag i resultatet. Administrationen kring förändringarna anses vara rigorös. Den enligt våra respondenter genomgående största nackdelen med tillämpning av säkringsredovisning är att den anses strida med bankernas praktiska riskhantering. I syfte att kunna nyttja undantagsreglerna måste bankerna följa vissa regler och normer som inte överensstämmer med tidigare etablerad praxis.

En av bankerna avslöjar att säkringsredovisning på grund av de alltför teoretiska och praktiskt komplicerade reglerna, används i mindre utsträckning idag än innan IAS 39 började tillämpas. Den intervjuade representanten menar vidare på att banken är beredd på att ta mer volatila resultat nu jämfört med tidigare och att det finns en förhoppning om större acceptans från marknaden.

Vid utformningen av IAS 39 har standardsättningen präglats av ett akademiskt tänkande där teori har prioriterats framför praktisk tillämpning. Ett bra exempel på det akademiska resonemanget som oftast är teoretiskt innebär att lån måste marknadsvärderas till följd av att derivaten alltid gör det. Huruvida detta är praktiskt användbart har ifrågasatts av flertalet banker.

5.3.1 Interna affärer

För en del banker leder en ökad tillämpning av säkringsredovisning till ett väsentligt högre antal derivataffärer på grund av att varje säkringsförhållande måste identifieras 1:1. Närmare bestämt ska det finnas ett derivat för varje säkrad post. Detta leder till fler motparter och därmed ökad kreditrisk vilket kan förefalla paradoxalt då syftet med säkringsredovisning är att reducera eller eliminera risk och inte att öka densamma.

Merparten av bankerna hänför normalt sett bolagets samlade risk till en central riskenhet som vanligtvis utgörs av en internbank. I internbanken samlas alla transaktioner med tillhörande risker från exempelvis lokalt belägna banker. Internbanken gör därefter en totalbedömning och vidtar lämpliga säkringsåtgärder. En säkring kan exempelvis göras genom ingående av derivat för säkring av valutarisk för en samling av lån. Vanligtvis allokerar banker riskmandat till olika verksamhetskontor för vilken typ av risk de får ta på sig. Detta följs sedan upp noggrant då det anses vara viktigt ur ett risk management perspektiv. En kontorschef i Malmö får exempelvis inte sitta med valuta- eller ränterisk eftersom bäst kompetens och störst erfarenhet för hantering av dessa risker normalt finns i den centrala riskenheten. Om kontorschefen i Malmö vill låna ut pengar till fast ränta måste denne låna upp samma belopp till fast ränta centralt i banken för att på så vis hantera risken internt. Problemet efter införandet av IAS 39 ligger i att risken från varje transaktion måste härledas till en extern part, vilket gör arbetet betydligt mer resurskrävande. Det är med andra ord inte längre möjligt att tillämpa tidigare praxis i de fall banken ämnar använda säkringsredovisning.

Det ökade antalet motparter leder enligt merparten av respondenterna även till högre transaktionskostnader, vilket inte bör försummas. Reglerna i IAS 39 stämmer alltså enligt bankerna inte överens med etablerad riskmanagement inom bankvärlden. Följden av detta kan enligt bankerna även skapa förvirring då hantering av dessa frågor i praktiken inte återspeglas i redovisningen.

5.3.2 Dokumentation

Enligt många av de tillfrågade utgör dokumentationskrav tillsammans med krav på effektivitetsmätningar de mest komplicerade och mödosamma reglerna enligt bestämmelserna i IAS 39 om säkringsredovisning. Störst bekymmer har dokumentationskravet vållat för de banker som i relativt stor utsträckning tillämpar säkringsredovisning där många transaktioner förekommer. Krav på dokumentation har medfört etablering av speciella enheter med ansvar att endast hantera och implementera dessa krav inom bankerna. Vissa av bankerna menar att de utan dessa speciellt tillsatta enheter hade haft stora problem att ro det hela i land.

Dokumentationskravet yttrar sig bland annat i att användarna av säkringsredovisning måste identifiera och dokumentera en underliggande transaktion med en säkrad post respektive ett säkringsinstrument. Dessa måste sedan paketeras i exempelvis en portfölj vilket vid ett fåtal affärer inte medför några större bekymmer. Problem uppstår istället då antalet transaktioner är stort och av varierande karaktär vilket ofta är fallet i banker. Komplexiteten ligger i svårigheten att identifiera och koppla ihop den stora mängden transaktioner. Enligt samtliga banker och flertalet revisorer innebär detta en mödosam process som kräver stora resurser och tar tid i anspråk. Än en gång ser vi bevis på hur reglernas teoretiska utformning kolliderar med den praktiska hanteringen i banker. Detta yttrar sig i att bankernas tidigare riskstrategi inte omfattade identifiering av varje transaktion i syfte att på ett korrekt sätt återge riskhantering.

Generellt sett är revisorerna av den åsikten att tillämpning av dokumentationskrav efter en del problem har börjat fungera och etablera sig i praktiken. Revisorerna är eniga om att det har fordrats stora resursuppoftningar för att bygga upp system som hanterar dessa. Huruvida de anser att dokumentationskraven är befogade eller inte råder det delade meningar om. Enligt vissa är reglerna motiverade ur ett kontrollperspektiv såtillvida att de minskar riskerna för manipulation av olika slag. Frågan det råder oenighet kring är om reglerna i alltför stor utsträckning är praktiskt svårhanterliga och detaljerade. En del anser att regelverket bör innehålla regler om dokumentation men att dessa inte behöver vara fullt så detaljerade som i nuvarande regelverk.

För att förtydliga resonemanget gör en av revisorerna en jämförelse med Volvos bilproduktion där det betonas att det inte finns några regler för i vilken ordning Volvo skall sätta ihop sina bilar. Vidare menar revisorn på att bilarna aldrig hade färdigställts ifall sådana regler hade existerat. Ytterligare metaforer som revisorn lyfter fram är att IAS 39 och bestämmelserna kring säkringsredovisning kan liknas vid en kokbok istället för ett ramverk, där konsekvensen blir praktiskt svårhanterliga regler. En annan revisor är ännu obekvämare i sin kritik mot det nuvarande regelverket som han generellt anser vara anpassat och bättre lämpat för internationella storföretag av amerikanskt snitt. Storföretag har till följd av mer resurser bättre möjlighet att upprätta system som på ett bra sätt klarar av

implementeringen av de nya reglerna. Banker och andra finansiella företag med större erfarenhet av riskhantering bör ha ett försprång vid tillämpning av säkringsredovisning och bör därmed kunna gå i spetsen för en debatt som kan leda utvecklingen på området.

Samtliga revisorer betonar att deras egen roll har en viktig funktion då det är de som i slutändan avgör huruvida ett bolag på ett korrekt sätt har hanterat sina dokumentationskrav. Revisorns uppgift är att hitta balansgången där man i allt väsentligt uppfyller reglerna för säkringsredovisning men där dessa regler ändå är praktiskt genomförbara. Detta gäller dokumentationskraven men framförallt är revisorns betydelse stor vid mätning av säkringens effektivitet. Här kan revisorn ibland ställas inför valet att antingen diskvalificera ett företag från tillämpning av säkringsredovisning eller att töja på reglerna och på så sätt tillåta ovanstående. En mer utförlig diskussion kring detta för vi i nedanstående avsnitt.

5.3.3 Effektivitet

Även om reglerna kring dokumentation enligt både banker och revisorer anses vara svårhanterliga och detaljerade förfaller reglerna kring effektivitet än mer komplexa. I syfte att kunna tillämpa säkringsredovisning måste bankerna i början av varje säkringsförhållande göra ett starteffektivitetstest i form av så kallade ”deal-tickets”, som utgör en slags grunddokumentation. Dessa kan exempelvis bestå av en vanlig A4-sida eller ett excelark där det framgår vilken typ av säkring det handlar om, vad som säkras och vilket säkringsinstrument som används. Dessutom anges längden på säkringsrelationens frekvens, effektivitetstestet och för ändamålet vald metod.

Det mest krävande enligt bankerna är det ständiga arbetet med effektivitetskontroll av säkringar, som innebär hård press såtillvida att de på kort sikt måste påvisa effektivitet. Hamnar bankerna alltför ofta utanför gränsintervallet riskerar de att diskvalificeras från säkringsredovisning vilket innebär att de får leva med slag i resultatet, trots att de på längre sikt eventuellt hade infriat effektivitetskraven. Sett ur ett kapitalmarknadsperspektiv kan denna kortsiktighet innebära förödande konsekvenser för banker såtillvida att avbruten säkringsredovisning leder till redovisning enligt huvudreglerna. Redovisning

enligt huvudreglerna får som bekant en negativ påverkan på resultatet och eventuellt även på aktiekursen.

Det är här revisorerna får en avgörande roll och i många fall bedömer huruvida ett företag får fortsätta med säkringsredovisning eller inte. Vid bedömning av ovanstående anser merparten av revisorerna att det ofta krävs avsteg från regelverket där det sunna förnuftet får avgöra. Enligt en av revisorerna är det viktigt att göra en helhetsbedömning och inte tvinga ett företag att avsluta sin säkringsrelation på grund av att enstaka trasaktioner hamnar precis utanför det effektiva intervallet. Ett sätt att betrakta helheten kan enligt revisorerna göras genom att studera historiska approximationer av de bedömningar som företaget har gjort. Utifrån dessa approximationer kan revisorn bedöma hur precisa prognoserna av exempelvis framtida kassaflöden har varit.

Misslyckas företagen ständigt i sina bedömningar och hamnar de alltför ofta utanför det effektiva intervallet, kan det däremot finnas anledning att ifrågasätta huruvida de ska få fortsätta sin säkringsredovisning. Var revisorn sätter gränsen för när ett företag inte längre är kvalificerat att använda säkringsredovisning är enligt de intervjuade revisorerna en svår bedömning. Revisorn ska normalt sett hitta vägledning i föreställningsramen men som vi tidigare har betonat är verkligheten ingen perfekt tillvaro, vilket man kan luras att tro om utgångspunkten ligger i föreställningsramen. Denna är ju enligt Hines (1991) och många andra forskare inte operationell i praktiken.

5.3.4 Metod för mätning

Enligt en av revisorerna är det tänkbart att kreditinstitut såsom banker i större utsträckning använder mer avancerade modeller med tanke på deras verksamhet. För andra företag med mindre mängd finansiella instrument kan däremot modeller av enklare slag vara befogade då dessa inte i lika stor omfattning är beroende av säkringsredovisning. Här handlar det i stor utsträckning om att göra avvägningar mellan kostnad och nytta.

I praktiken används dock inte avancerade modeller alltför ofta då tendensen enligt revisorerna talar för ”dollar offset” metoden. Samma metod används även av

banker som anser den vara ett fullvärdigt alternativ. Enligt bankerna finns det dock en del nackdelar med metoden varav den vanligaste är att den kan vara missvisande. Ineffektivitet kan uppstå i början och i slutet av en säkringsrelation där små belopp förekommer. Förklaringen ligger i att banker tvingas inkludera även derivatets rörliga ben i marknadsvärdet, trots att det egentligen inte är det utan endast det fasta benet som säkras mot ett fast lån. Av denna anledning kommer förändringarna i de fasta benet och i det fasta lånet att spegla varandra. Skillnaden i värdeförändringarna kommer att uppstå endast till följd av att det rörliga, icke säkrade, benets värde förändras.

Även revisorerna stöter på problematiken som ”dollar-offset” ger upphov till. En av revisorerna tar upp ett exempel där små belopp kan få stora negativa konsekvenser. Enligt ”dollar offset” metoden kan ett lån på en miljard kronor med en marknadsförändring på 50 kronor leda till ineffektivitet om förändringen i derivatets marknadsvärde är 100 kronor. Effektiviteten i exemplet hamnar därmed långt utanför säkringsintervallet och säkringsrelationen riskerar att avslutas trots att de underliggande ekonomiska konsekvenserna är att betrakta som obetydliga. IAS 39 ger i det här fallet ingen vägledning vilket innebär att revisorn även här måste resonera annorlunda och göra avstamp från reglerna i syfte att spegla den sanna ekonomiska verkligheten. I praktiken löses problematiken med hjälp av korrelationsanalys där historiska värden används. Genom denna kan företag visa att lånet och derivatet följer och historiskt sett har följt varandra. Sett ur ett längre perspektiv menar flertalet revisorer att detta är ett praktiskt sätt att avgöra huruvida en säkringsrelation är effektiv. Detta är exempel på ett område där tillräcklig vägledning saknas i IAS 39 och där revisorerna ofta har ett avgörande inflytande. Med anknytning till detta kan en koppling göras till Puxtys (1987) tankegångar, då det för närvarande verkar finnas klara brister i regelverket vilket motiverar det faktum att principen om föreningar bör ta större ansvar vid utformningen av denna.

5.3.5 Detaljerade regler

Dokumentation och effektivitet omfattas av väldigt detaljerade regler som inte ger utrymme för individuell anpassning. Dessa regler är i stor utsträckning påverkade av dess amerikanska motsvarighet då de mer eller mindre direkt har översatts till

EU- lagstiftning. I Sverige är det till skillnad från USA vanligare med mer normgivande och inte lika detaljstyrda regler. Av denna anledning kan det uppstå komplikationer då amerikanskt influerade regler appliceras på vissa områden inom IFRS, såsom exempelvis säkringsredovisning. Orsaken till detta kan enligt merparten av respondenterna ha sin grund i att harmoniseringsarbetet med USA och FASB prioriteras. På ett område där det egentligen inte fanns några regler tidigare var det en bekväm lösning att ta efter amerikanska regler. Detta kan kopplas till Youngs (1996) tankegångar som vi redogjort för i tidigare avsnitt.

Några revisorer anser att reglerna för säkringsredovisning ska vara hårda eftersom det minskar risken för resultatmanipulation. Detaljerade regler innebär att säkringsredovisning inte kan missbrukas i samma utsträckning.

Bankerna anser att reglerna för säkringsredovisning är väldigt detaljerade och följer det amerikanska konceptet som är "rules-based". Vidare anser de inte att regelverket är särskilt logiskt eftersom IASB fäster större vikt vid instrumentet som används, än vid syftet med det som egentligen vill åstadkommas. Med andra ord menar banker att säkringsredovisningen är mer produktbaserad än ändamålsenlig. Anledningen till att dagens regler för säkringsredovisning ser ut som de gör har, som vi tidigare berört, sin grund i att IASB har gått i FASB:s fotspår. En del av de ansvariga för utformningen av reglerna i IAS 39 har anknytning till FASB.

En av revisorerna för fram intressanta infallsvinklar kring den amerikanska mentaliteten som denne anser vara anledningen till den detaljerade och strikta redovisningen på området. En liknelse görs till manuella och maskinella kontroller som skall säkerställa att utförandet sker på ett korrekt sätt. Revisorn menar att FASB i viss utsträckning har en absurd syn på företag som anses vara brottslingar, utöver vilka kontroll måste utövas. Detta ska ställas i relation till den förtroendebaserade inställning som råder bland annat i Sverige. Skillnader i mentalitet anses vara en betydande anledning till kontrollbegäret i USA. Detta är en mentalitet som kan ifrågasättas och som har lett till skandaler såsom bland annat Enron, där syftet med redovisningen kunde kringgåas trots den strikta kontrollen.

5.3.6 Föreningarnas inflytande

Av de svar som inkommit går det att utläsa att bankerna känner sig åsidosatta vad gäller möjlighet att påverka utformningen av reglerna kring IAS 39 och säkringsredovisning. Revisorerna har en något annorlunda hållning till det hela och är inte lika kritiska då de anser att reglerna bör ha viss detaljnivå eftersom det underlättar kontroll av företagens räkenskaper och minskar möjligheterna för manipulation. De kan i viss utsträckning förstå att IASB, i syfte att behålla sin status som en oberoende normgivare, inte kan låta sig påverkas i alltför stor utsträckning av diverse föreningar och institutioner. Konsekvensen av detta kan bli minskade eller uteblivna subventioner från de parter som bidrar till finansieringen av deras verksamhet.

Revisorerna menar vidare på att det inte går att ha en handuppräkningsprocess där alla som ogillar ett förslag får räkna upp handen och säga sin mening, eftersom det hade lett till svårigheter vid utformning av standards. Av den anledningen är det viktigt för IASB att behålla sin trovärdighet genom att värna om sitt oberoende. Enligt revisorerna bör ovanstående resonemang inte misstolkas då de menar att IASB i viss mån ska influeras, dock med bibehållen integritetsnivå. Merparten av revisorerna anser att bankföreningarna på grund av sin storlek, till skillnad från oorganiserade företag, har ett försprång vad gäller påverkan på IASB. Inte minst FVO är ett bevis på att bankerna har viss förmåga att influera. I syfte att kunna åstadkomma en önskad förändring krävs det dock en omfattande debatt som, för att få genomslag, tar tid i anspråk. Enligt Jönsson (1991) krävs det som bekant en konflikt av något slag för att få till stånd en förändring.

Bankerna är som sagt av en annan åsikt och menar på att de borde få ett större inflytande vid standardsättningen. Den enligt bankerna främsta anledningen till detta är att de drabbas hårdast av de nya reglerna. Bankerna har försökt påverka IASB genom diverse förslag som dock har stött på motstånd i IASB. Diverse europeiska bankföreningar, med franska banker i spetsen, fortsätter dock att strida hårt mot IASB genom att visa sitt missnöje med nuvarande regelverk och genom att ge förslag på hur det kan göras bättre. Huruvida bankföreningarna kommer att

lyckas kan bara framtiden utvisa. Det som dock talar för dessa ”föreningar” är att det handlar om ett viktigt område där regleringen för nuvarande är bristfällig. Enligt en av revisorerna ligger regelverket inte stilla, utan förändras ständigt vilket kan öppna för ett större engagemang från föreningarnas sida i enlighet med Puxtys (1987) regleringsschema. För att föreningar skall få större inflytande i standardsättningen krävs enligt vissa respondenter en omfattande debatt och samordning genom exempelvis ett europeiskt organ på föreningsnivå.

5.3.7 Specialutformade regler för bankerna

En av revisorerna lyfter fram att det till viss del är befogat med specialutformade regler för banker. Ytterligare en revisor instämmer då denne anser att bankerna har lite andra behov än övriga företag. Av den anledningen borde IAS 39 vara mer kopplad till banker och finansiella institut medan andra regler borde gälla för övriga. Dock kan revisorerna, som tidigare berörts, förstå IASB:s dilemma då de inte gärna vill influeras av en specifik sektor eftersom oberoendet är en betydande faktor.

En av bankerna anser inte att de bör finnas speciella regler för banker och andra kreditinstitut utan att de nuvarande bör göras mer pragmatiska. Dock lyfter de fram att företag med stora volymer finansiella instrument missgynnas mer än andra av nuvarande regler. IAS 39 bör därmed enligt denna bank ta större hänsyn till hur banker fungerar, vilket på sikt även gynnar andra företag. Majoriteten av bankerna anser dock att de borde ha specialutformade regler då deras verksamhet i väsentlig grad skiljer sig från exempelvis industriföretags.

En del revisorer tror att specialutformade regler för banker kan komma att bli verklighet. Ett bra exempel är de franska bankerna som är på frammarsch och verkar kunna påverka IASB. Revisorernas personliga åsikter är dock att bankerna inte bör särskiljas men förstår att bankerna själva kan tycka det, eftersom de påverkas i väldig utsträckning då merparten av deras balansräkningar regleras av IAS 39.

5.4 Valmöjlighet att tillämpa säkringsredovisning

Möjligheten att frivilligt tillämpa säkringsredovisning kan enligt revisorerna skapa förvirring och därmed försvåra jämförbarheten. Samtliga börsnoterade företag som en av revisorerna arbetar med strävar efter att i så stor utsträckning som möjligt tillämpa säkringsredovisning i syfte att åstadkomma en bra redovisning.

Tidigare har inom bankväsendet så kallad ”deferred” säkringsredovisning tillämpats där redovisningshanteringen av derivatet följde motsvarande hantering av den säkrade posten. Lån värderade till anskaffningsvärde säkrades med derivat som då också kunde värderas till anskaffningsvärde, vilket ledde till en naturlig matchning. Numera har IASB vänt på reglerna, vilket innebär att derivatet alltid värderas till verkligt värde och att även den säkrade posten i vissa fall måste omvärderas.

Enligt merparten av bankerna var det tidigare systemet mer verklighetsförankrat. Numera känner bankerna tvång att tillämpa säkringsredovisning såtillvida att de anser sig ha adekvata sätt att lösa sin riskhantering. Det har alltid varit en självklarhet för banker att hantera sin risk och de har ständigt legat ett steg före andra. En av bankerna kan till viss del sympatisera med IAS 39 där derivaten framhävs då dessa kan ha viktiga funktioner, speciellt vid stora summor pengar. Dock anser banken att det borde finnas möjligheter för dem att fortsätta tillämpa tidigare praxis, då det tidigare systemet för riskhantering har fungerat väl.

Ett argument som förstärker den tidigare redovisningstekniken är att banker under en längre period har styrts av Finansinspektionens hårda krav och detaljerade regler. Motsvarande krav har däremot inte ställts på andra branscher. Banker har sedan tidigare tillämpat marknadsvärdering i viss utsträckning medan det för många andra företag är en relativt ny företeelse. Bankerna känner tvång att tillämpa säkringsredovisning då det inte är förenligt med deras praktiska metoder för riskhantering.

Frivilligheten i regelverket kan leda till en totalt felaktig spegling av den ekonomiska verkligheten. Tillämpas endast huvudreglerna i IAS 39 riskerar bankerna stora slag i resultatet varför säkringsredovisning mer eller mindre är ett måste. En bankrepresentant leker med tanken att frånvaro av undantagsreglerna i många fall hade lett till en totalt missvisande bild.

Detta förtydligas genom ett exempel med ett bostadslån där en enprocentig förändring av räntan kan innebära ett slag på hela fem miljarder kronor i resultatet, om endast huvudreglerna tillämpas. En annan bankrepresentant reflekterar över huruvida säkringsredovisningsreglerna borde vara tvingande. De detaljerade reglerna och komplexiteten förknippad med dessa är dock ett stort hinder för att ovanstående ska kunna omsättas i verkligheten. Av den anledningen har Svenska bankföreningen kommit ut med förslag som skulle göra dessa regler mer praktiskt användbara. Detta förslag går i stort sett ut på att marknadsvärdera de delar av ett instrument som det finns ett marknadsvärde för. Valutarisken i ett lån i dollar skulle exempelvis kunna marknadsvärderas medan de risker som det inte finns ett tillförlitligt marknadsvärde för värderas till anskaffningsvärde. Den större praktiska fördelen som förslaget enligt bankerna innebär är en mer harmoniserad redovisning.

5.4.1 Jämförbarhet ur ett investerarperspektiv

Enligt merparten av bankerna utgör kassaflödessäkringar respektive verkligt värde säkringar två helt olika typer av säkringsförhållanden och skapar därför ingen förvirring. Regelverket är relativt tydligt på detta område och det framgår att de två typerna av säkringar bör användas i olika situationer. Jämförbarheten ur ett investerarperspektiv påverkas därmed inte då det handlar om två olika behov av säkringar.

En del revisorer lyfter dock fram att uppdelningen i kassaflödessäkringar, verkligt värde säkringar och nettoinvestering i utlandsverksamhet kan skapa förvirring och därmed försvåra beslutsfattandet för investerarna. Detta är dock vanligt förekommande i andra företag än banker och övriga kreditinstitut.

En bankrespondent är dock av en annan uppfattning då denne anser att möjligheterna att tillämpa verkligt värde säkring respektive kassaflödessäkring kan skapa förvirring och därmed försvåra beslutsfattandet för investerare. Beroende på vilken typ av säkring som används kan resultatet te sig olika mellan två banker med identiska portföljer. De olika säkringarna kan leda till olika värden på kapitalet. Anledningen till att det ena väljs före den andra beror dels på transaktionens karaktärsdrag och dels på syftet med säkringen. Eftersom banker främst säkrar utlåning ter sig verkligt värde säkring mer naturlig för dem.

Bankrepresentanten förtydligar genom att föreslå ett test där två bolag med identiska balansräkningar och risker jämförs, men där kassaflödessäkring appliceras på den ena medan verkligt värde används för den andra. Skillnader i resultatet kommer efter ett antal kvartal att uppstå endast till följd av att olika säkringar tillämpats.

De många optionerna att redovisa samma transaktion på försvårar jämförbarheten mellan olika företag vilket i sin tur försvårar det rationella beslutsfattandet på kapitalmarknaden. En av revisorerna betonar dock att valmöjligheten borde finnas kvar därför att företag själva ska kunna bestämma huruvida de affärsmässiga skälen gynnas i sådan utsträckning att det är befogat med säkringsredovisning. Är det viktigare med ett stabilt resultat där företag är beredda att ta alla administrativa kostnader förknippade med säkringsredovisning eller kan de leva med viss volatilitet i resultatet?

5.5 Transparens

Både revisorerna och bankerna är rörande överens om att säkringsredovisning bidrar till en mer fullkomlig redovisning jämfört med att enbart tillämpa huvudreglerna.

En av bankerna uttrycker att reglerna i IAS 39 om säkringsredovisning bidrar till en bättre spegling av deras finansiella ställning. Vidare menar de att deras redovisning inte hade haft en speciellt bra relevans med den underliggande ekonomiska verkligheten om de exempelvis inte hade haft möjlighet att verkligt värde säkra sina förlagslån.

Korrekt återspeglning av den ekonomiska verkligheten kan ifrågasättas eftersom resultatet av denna är en konsekvens av den valda säkringsstrategin. I de fall säkringsredovisning inte används kan det leda till stora konsekvenser för både resultat och kapitaltäckning. Med detta i bakhuvudet anser en del banker att det är märkligt att säkringsredovisning är en valmöjlighet.

För närvarande har revisionsbolagens kunder svårt att tolka och förmedla den information som säkringsredovisning ger upphov till, vilket visar på komplexiteten kring den. Revisorerna anser dock att säkringsredovisning på sikt kan bidra till mer aktuell och gynnsam information till investerare till följd av att bland annat derivaten tas upp i balansräkningen. I bankerna var detta fallet även tidigare men numera gäller det för samtliga företag som tillämpar IAS 39. Detta är bättre såtillvida att risken för plötsliga och oförklarliga poster i balansräkningen minskar.

Huruvida säkringsredovisning bidrar till en bättre och mer transparent redovisning utifrån ett kapitalmarknadsperspektiv kan ifrågasättas. Enligt merparten av revisorerna gör den det, dock under vissa förutsättningar. Bland annat krävs det en bra beskrivning i årsredovisningen av hur företag eller banker har gått tillväga vid sina säkringsåtaganden. Revisorerna anser att detta är något som i dagsläget är bristfälligt, både på bank - och företagssidan. Exempel på

förslag till hur transparensen kan förbättras är att genom fler och mer utförliga upplysningar visa hur en säkringsföreteelse har påverkat den finansiella ställningen.

5.6 Kassaflödessäkring

För att få tillämpa kassaflödessäkring måste det finnas konkreta och faktiska flöden att säkra och det räcker inte endast med en affärsrisk. Många misslyckas med den här aspekten av säkringen eftersom det inte föreligger några reella flöden att säkra.

Manipulation av säkringsredovisning kan förekomma då det vid kassaflödessäkringar finns incitament att i dåliga tider ”gömma” förluster i eget kapital i förhoppning om att det skall vända. Utrymme lämnas därmed för möjlighet att föra förlusterna till resultatet under en bättre period. En annan nackdel ligger i att det trots kassaflödessäkringar kan uppstå ineffektiviteter som leder till volatilitet på resultaträkningen.

Enligt en del revisorer kan företagsledningen därmed ha incitament att ”gömma” negativa värderingseffekter i eget kapital istället för att bokföra dem i resultaträkningen. Anledningen till detta är att resultatet och aktiekurserna kan vara kopplade till företagsledningens bonussystem. Dagens kapitalmarknad ställer höga krav i form av att bra resultat måste presteras på kort sikt. Företagsledningen tycker inte alltid att detta är möjligt och ser därför resultatet som mer långsiktigt. Av den anledningen känner de att det kan vara befogat att ”förvara” effekterna i eget kapital.

En av revisorerna anser dock att det inte föreligger någon större risk för manipulation. Generellt sett finns det emellertid alltid risk för manipulation av något slag om syftet är bedrägligt. Medvetna val kan göras i syfte att uppnå ett visst resultat och visa önskad bild.

En del av revisorerna utvecklar tankegångarna kring manipulation och anser att risken ökar vid stora belopp och en större mängd finansiella instrument. Dokumentationskraven finns i syfte att bland annat minimera denna risk,

såttillvida att säkrad post och säkringsinstrument i inledningsfasen av ett säkringsförhållande tydligt måste identifieras.

5.7 Kapitalmarknadsperspektivet

Kortsiktigheten i att ständigt behöva rapportera positiva siffror har placerat resultatet i centrum och ökat pressen på bankerna. Till följd av denna utveckling har det blivit än väsentligare att återspegla den ekonomiska verkligheten i redovisningen. Ett stabilt resultat är viktigt ur den aspekten att bankernas riskhantering i mindre utsträckning ifrågasätts, vilket innebär lägre riskpremie från investerarnas sida. Resultatslag är negativt ur ett investerarperspektiv såttillvida att denna grupp ofta inte har tillräcklig insyn av den underliggande ekonomiska verkligheten.

Merparten av bankerna och revisorerna ger sina synpunkter på huruvida investerarna gynnas utifrån ett kapitalmarknadsperspektiv och uttrycker att det fortfarande är för tidigt att uttala sig. Än så länge anses det förekomma tolkningsproblem då varken revisionsbyråerna eller bankerna tolkar de praktiska problemen förknippade med säkringsredovisning på ett likartat sätt. Sett ur ett investerarperspektiv kommer jämförbarheten att påverkas negativt, till dess att praxis har etablerats på detta relativt outforskade område. På längre sikt kan dock säkringsredovisning bidra till ett bättre informationsunderlag.

Redovisning utvecklas i allt större utsträckning till att bli ett område som kräver specialkompetens. Detta tyder på att det blir allt svårare för investerare att interpretiera den information som följer av säkringsredovisning.

En av bankerna framför kritisk till huruvida säkringsredovisning bidrar till en mer kvalitativ information för investerarna. Banken grundar sina antaganden på att de från sina intressenter får väldigt många frågor kring de säkringsåtaganden de ingår. Anledningen är att alltför många investerare har svårt att förstå de ekonomiska konsekvenserna som säkringar ger upphov till.

Kritiska synpunkter framförs även av en revisor som menar på att dagens regler för säkringsredovisning inte bidrar till bättre informationsutgivning för

investerarare och analytiker. Anledningen är att förändringar i marknadsvärde inte har någon egentlig ekonomisk betydelse. Revisorn uttrycker även att det finns möjligheter för investerare att utvinna den information de behöver om de är villiga att avsätta tid för att penetrera denna.

Övriga respondenter diskuterar huruvida problematiken ligger i att informationen är tillgänglig men svår att penetrera då mängden är stor. Med andra ord finns det möjlighet för en investerare att göra framtidsbedömningar av företag utifrån den information som ges. Problemet består dock i att det är svårt att hitta och identifiera lämplig och väsentlig information. Även detta talar för att det i framtiden kommer att krävas mer specialkompetens på området.

Drömscenariot enligt respondenterna är att alla intressenter fullt ut skall kunna tyda informationen och fatta ekonomiskt rationella beslut. Verkligheten ter sig dock annorlunda och utvecklingen verkar gå i en annan riktning.

5.8 Avvägning mellan kostnad och nytta

Enligt flertalet revisorer bör inte kostnaden för säkringsredovisning överstiga nyttan för implementering av denna. Många företag har fått tillsätta enheter vars enda syfte är att säkerställa dokumentationen kring säkringarna. Detta har krävt stora resurser och tagit mycket tid i anspråk. Resurser som enligt revisorerna istället kunde ha investerats i andra mer väsentliga projekt.

En alternativ lösning skulle kunna vara att helt eliminera säkringsredovisning. Konsekvenserna av detta blir som bekant volatila resultat vilka leder till krav om högre riskpremier från investerare. För bankerna innebär osäkerheten i resultatet en lägre kreditvärdighet som leder till högre ränta vid upplåning.

5.9 Sammanfattning av intervjuer

I den offentliga debatten diskuterades praktiska problem förknippade med IAS 39 och säkringsredovisning. Grunden till de frågor som ställdes till respondenterna framkom ur denna. Respondenterna utvecklade resonemanget och bidrog dessutom med ytterligare exempel som förtydligar de praktiska problemen.

Detta kapitel kan ses som en probleminventering där merparten av problem förknippade med säkringsredovisning togs upp till ytan och diskuterades. Genomgående i kapitlet har vi i största möjliga mån försökt differentiera revisorerna från bankerna. På grund av detta kom områden som vi tidigare inte hade reflekterat över, att närmare belysas i detta kapitel.

I kapitlet har vi även dragit paralleller till för vår del relevant litteratur. Kopplingar har gjorts till de bidrag som presenterats av exempelvis Hines (1991), Puxty (1987) och Jönsson (1991).

6 Slutdiskussion

I detta kapitel besvarar vi forskningsfrågorna och studiens teoretiska bidrag presenteras. Därefter reflekterar vi över studiens slutsatser och ger förslag till fortsatt forskning.

6.1 Forskningsfrågorna besvaras

Bidrar tillämpning av säkringsredovisning i IAS 39 till en mer transparent redovisning av bankernas finansiella ställning?

Forskningsfrågan har utretts och kommer att besvaras främst utifrån ett kapitalmarknadsperspektiv, där investerarnas informationsbehov ligger i fokus. Vi har studerat huruvida införandet av IAS 39 och säkringsredovisning har bidragit till ett bättre informationsflöde i bankernas finansiella rapporter.

Generellt sett anser bankerna att säkringsredovisning bidrar till en mer transparent information vilket anses gynnsamt ur ett kapitalmarknadsperspektiv. Med andra ord finns det möjligheter för investerarna att tillgå en större mängd information utifrån vilken rationella framtidsbedömningar kan göras. Utökade möjligheter till mer information är positivt ur många aspekter men innebär även en del nackdelar. Enligt merparten av revisorerna leder de nya reglerna till en bättre transparens under förutsättning att användarna, i det här fallet investerarna, besitter den kompetens som anses nödvändig för att kunna tolka den större mängden information. På sikt finns det möjligheter för investerare att tillgodose sig mer adekvat information då de lärt sig gallra och hantera de mer omfattande upplysningarna som kommer att finnas i årsredovisningarna.

För närvarande råder stor komplexitet kring IAS 39 då en del av revisorerna har svårigheter med att tolka och förmedla reglerna kring säkringsredovisning.

Majoriteten av våra uppgiftslämnare antyder att utvecklingen på redovisningsområdet i allmänhet och kring säkringsredovisning i synnerhet går mot krav på allt större specialkompetens. Kontentan av detta blir att den större och allt mer komplexa mängden information inte kommer att kunna bearbetas av gemene man utan att specialutbildad personal kommer att krävas för detta syfte.

Ovanstående resonemang leder in oss på frågan huruvida säkringsredovisning bör vara frivillig eller inte. Enligt dagens regler utgör säkringsredovisning en valmöjlighet som kan utnyttjas av företag i syfte att komma underfund med de resultatsvängningar som uppstår till följd av ”the mixed model” .

Bör tillämpning av säkringsredovisning vara frivillig enligt IAS 39?

Enligt merparten av de tillfrågade kan frivilligheten i tillämpningen av säkringsredovisning ifrågasättas. Sett ur ett kapitalmarknadsperspektiv innebär denna frivillighet att beslutsfattandet för investerare försvåras till följd av att de finansiella rapporterna kan få olika utformningar. Detta yttrar sig i att två företag med identiska transaktioner kan uppvisa skilda resultaträkningar beroende på om säkringsredovisning tillämpats eller inte. Frekventa resultatslag kan av användarna uppfattas som negativt och leda till krav om ökad riskpremie för företaget.

En annan negativ aspekt yttrar sig i att det hypotetiskt står bankerna fritt att återge en korrekt bild av sin finansiella ställning. En av respondenterna uttrycker oro över de konsekvenser frånvaro av säkringsredovisning kan få på resultatet. Respondenten tar upp ett exempel där en förändring av marknadsräntan på en procent kan leda till resultatslag på motsvarande fem miljarder.

Trots dess negativa påverkan på jämförbarheten har det bland ett fåtal respondenter förts fram positiva meningar kring frivilligheten. Dessa menar på att frivilligheten bör finnas kvar eftersom många företag inte har tillräckligt med resurser för att hantera och finansiera tillämpningen. Enligt merparten av de intervjuade revisorerna är användningen av IFRS/IAS bäst lämpad för stora internationella koncerner. Detta innebär att dessa företag är de som har

tillräckliga resurser för att på ett bra sätt implementera och följa upp säkringsredovisningsreglerna. Vår undersökning tyder på att mindre noterade företag i vissa fall undviker säkringsredovisning på grund av att nyttan inte överstiger kostnaden. Dessa finner sig hellre i att det förekommer slag i resultatet eftersom det helt enkelt blir för dyrt att tillämpa säkringsredovisning.

Bör det finnas specialutformade säkringsredovisningsregler för banker?

Av de svar som inkommit kan vi konstatera att det råder delade meningar i den här frågan. Merparten av bankerna lyfter fram att speciella regler för banker borde vara en realitet och att det finns indikationer på att det kan komma att bli så. Även en del revisorer instämmer på ovanstående resonemang då de anser att banker och övriga kreditinstitut är de som i störst utsträckning missgynnas av dagens regler. Revisorerna ifrågasätter dock IASB:s trovärdighet som en oberoende normgivare om de i alltför stor utsträckning skulle låta sig påverkas. I fall bankernas lobbying vinner gehör kan det leda till att även andra intresseorganisationer inspireras och försöker främja sina egna intressen. Konsekvensen kan således bli att IASB utsätts för en stor press som leder till att deras oberoende ställning urholkas. Idag finansieras IASB av diverse organisationer inom näringslivet som kan komma att reducera eller helt eliminera sina bidrag till följd av minskat oberoende.

Andra förslag som framkommer enligt både revisorer och banker är att istället för specialutformade regler finjustera de nuvarande och göra de mer användbara även för andra. Vidare anses det att IASB bör influeras och ta intryck från banker och andra finansiella institut eftersom deras erfarenhet och kunskap inom området kan innebära värdefull information. Detta tyder på att en debatt bör föras och att IASB inte skall vara främmande för intryck utifrån.

En av revisorerna tar upp de franska bankerna som exempel på organisationer som har fått gehör för sina idéer. Att dessa har ett större inflytande än deras svenska motsvarigheter ter sig naturligt såtillvida att de historiskt sett har varit starkare och möjligtvis även till följd av att Frankrike jämfört med Sverige anses vara ett mäktigare EU-land.

6.1.1 Sammanfattning av forskningsfrågorna

För att knyta samman svaren på forskningsfrågorna kan vi konstatera att tillämpning av säkringsredovisning ger en mer transparent bild av bankernas redovisning i förhållande till tillämpning av huvudreglerna. Vidare har vi utifrån vår empiri kommit fram till att säkringsredovisning bör vara obligatorisk i IAS 39 i syfte att främja investerarnas intressen på kapitalmarknaden och därmed förenkla deras beslutsfattande. Detta under förutsättning att dagens regler får en utformning som är mer praktiskt användbar. Vad gäller specialdesignade regler för bankerna finner vi indikationer på att större hänsyn bör tas till deras specialkompetens och långa erfarenhet av riskhantering. Med hänsyn tagen till kapitalmarknadsperspektivet och forskningsfråga två anser vi dock att ingen särbehandling bör förekomma.

6.2 Studiens teoretiska bidrag

För att återkoppla till de tankegångar som presenterades av Streeck & Schmitter (Puxty, 1987) har den tidigare statligt dominerade regleringen på redovisningsområdet i Sverige i allt större utsträckning påverkats av marknaden. Denna utveckling är resultatet av i främsta hand de finansiella kriserna som rådde under 1930- respektive 1990-talet. Kriserna har öppnat upp för förändringar på området där staten efter Kreugerkraschen fick en dominerande ställning och åsidosatte marknadens behov, då det ansågs att den inte var tillräckligt kapabel att driva utvecklingen. Statens dominerande roll har med tiden kommit att urholkas för att slutligen kulminera i finanskrisen i början av 1990-talet, då marknaden återigen blev den dominerande aktören. (Jönsson, 1991) Denna utveckling har under senare år förstärkts i och med kapitalmarknadens allt större betydelse i den moderna ekonomin. Av den anledningen har vi i vår undersökning valt att i stor utsträckning belysa problematiken kring säkringsredovisning utifrån ett kapitalmarknadsperspektiv. Trots att statens roll kring redovisningsregleringen har reducerats väsentligt har kontrollaspekten i reglerna varit övergripande just inom IAS 39 och säkringsredovisning. En anledning till detta är att dagens regelverk är ett ”klipp och klistra” – arbete av FASB:s motsvarighet, FAS 133. Amerikanska redovisningsnormer är generellt betydligt mer detaljerade och inte helt anpassade för det europeiska sättet att se på redovisning, som i större

utsträckning bygger på principer och förtroende istället för regler och kontroll. Resultatet har blivit praktiskt svårhanterliga regler på området.

Enligt vårt sätt att resonera förefaller det naturligt att en omarbetning av nuvarande IAS 39 är nödvändig. Vårt förslag innebär att dagens regler bör finjusteras på ett sätt som underlättar den praktiska hanteringen av dessa. I syfte att uppnå detta bör det drivas en debatt där större hänsyn tas till dem som traditionellt sett har haft en lång erfarenhet av riskhantering. Med andra ord är det lämpligt att utvecklingen av reglering på säkringsredovisningsområdet engagerar fler av dem som i stor utsträckning berörs av dess regler. Eftersom de fyra storbankerna representeras av Svenska bankföreningen kan denna aktör gå i spetsen för debatten.

Puxty (1987) beskriver principen om föreningar som underordnad principerna stat och marknad. Utifrån vår empiri kan vi konstatera att principen om föreningar på senare tid har fått ett större utrymme vid redovisningsregleringen. Vi anser dock att föreningar bör ha en mer framträdande roll i utvecklingen av redovisning eftersom detta är ett område som ständigt befinner sig i förändring. Det skulle därför vara gynnsamt att debattera olika lösningar på redovisningsproblem såsom den praktiska problematiken kring säkringsredovisning. En naturlig följdfråga är vem som skall finansiera föreningarna? Eftersom börserna gynnas av en debatt och stark kapitalmarknad anser vi den vara en naturlig finansieringskälla. Ytterligare ett argument till varför debatten bör drivas av börserna är att många intressentgrupper såsom investerare, akademiker och professionen finns representerade här.

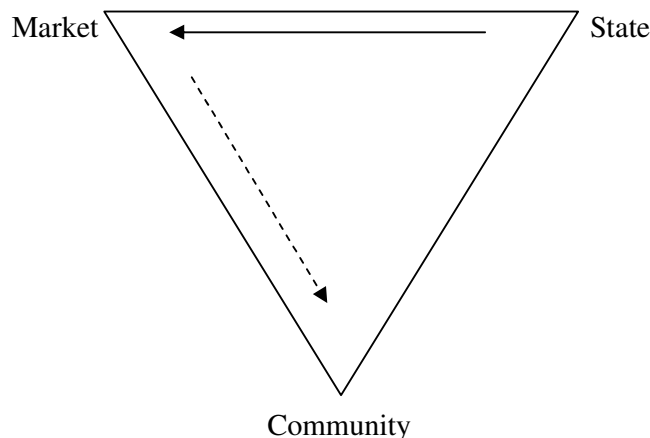

Fig4: Illustration av lämplig utvecklingen

6.3 Reflexioner över studiens slutsatser

Det teoretiska ramverket som tagits fram och som av IASB används vid framställandet av nya standards har visat sig vara bristfälligt då det inte är tillämpligt i praktiken. Av den anledningen har vi i vår undersökning valt att belysa problem som förekommer vid praktisk tillämpning av säkringsredovisning. Vår uppsats utgår från ett brett perspektiv och kan också ses som en probleminventering på området. Ett annat tillvägagångssätt skulle kunna vara att endast analysera bankernas årsredovisningar, för att utreda effekterna säkringsredovisning har på bankernas räkenskaper. Eftersom detta troligen skulle väcka fler frågor än det skulle besvara, bestämde vi oss för att utföra djuplodade intervjuer med personer som arbetar med säkringsredovisning på daglig basis. När praxis i framtiden har etablerat sig blir det sannolikt lättare att endast använda sig av innehållsanalyser av årsredovisningar. Det är viktigt att komma ihåg att IAS 39 blev tvingande för noterade koncerner så sent som 1 januari 2005 och att praxis ännu inte har hunnit etablera sig.

Ytterligare ett tillvägagångssätt skulle vara att endast utföra intervjuer med bankpersonal och därmed utlämna Svenska bankföreningen, Finansinspektionen och revisorerna. Nackdelen med detta tillvägagångssätt skulle vara att vi enbart belyser problemen utifrån ett perspektiv. Dessutom skulle det finnas risk för att banker väljer att tona ner praktiska problem förknippade med säkringsredovisning för att på så sätt skydda sig själva mot eventuell kritik. Av denna anledning ansåg vi det relevant att även inkludera revisorer, Svenska bankföreningen och

Finansinspektionen. Detta ger oss ytterligare perspektiv på problematiken och vi täcker därigenom in en större del av området.

6.4 Förslag till vidare forskning

I vårt teoretiska bidrag lyfter vi fram vikten av debatt på området. Som förslag till fortsatt forskning kan det vara intressant att belysa den debatt som faktiskt förekommer på området. Med tanke på att IAS 39 har fått utstå en massiv kritik av dem som i praktiken tillämpar reglerna, kan det vara av intresse att följa utvecklingen av IASB:s arbete på området. Med anledning av ovanstående anser vi att det skulle vara befogat med intervjuer av representanter från IASB. Det är trots allt IASB som skapar standards varvid deras åsikter är av intresse.

En annan infallsvinkel är att framföra investerarnas syn på området, då de är huvudaktörer på kapitalmarknaden. Det skulle vara intresseväckande att närmare undersöka deras inställning till reglerna i IAS 39 och utreda huruvida de anser att deras behov tillgodoses. Här kan det vara lämpligt att intervjua aktieägare i de fyra storbankerna och därmed bilda sig en uppfattning om deras syn på IAS 39.

Ytterligare en infallsvinkel är, som vi ovan nämnde, att enbart analysera bankernas årsredovisningar. Detta kan göras i syfte att utreda vilka konsekvenser reglerna i IAS 39 har haft på bankernas resultat under en viss tidsperiod. Detta är dock ett projekt som vi rekommenderar på sikt eftersom det förmodligen dröjer en tid innan praxis har hunnit etableras.

Källförteckning

Skriftliga källor

- Artsberg, Kristina. (1992). *Normbildning och redovisningsförändring*. Malmö: Lund University Press
- Barlev, Benzion och Haddad, Joshua Rene. (2003). *Fair value accounting and the management of the firm*. *Critical Perspectives on Accounting*, s 383-415.
- Bryer, R.A. (1999). *A Marxist Critique on the FASB:s Conceptual Framework*. *Critical Perspectives on Accounting*, s 551-589.
- Bryman, Alan; Bell, Emma. (2005). *Företagsekonomiska forskningsmetoder*. Malmö: Liber.
- Chua, Wai F. (1996). *Teaching and learning only the language of numbers – monolingualism in a multilingual world*. *Critical Perspectives on Accounting*, s 129-156.
- Ciesielski, Jack T; Weirich, Thomas R. (2006). *FASB´s Fair Value FRENZY*. *The RMA Journal*, s 58-64.
- Gebhardt, Günther; Reichardt, Rolf; Wittenbrink, Carsten. (2004). *Accounting for Financial Instruments in the Banking Industry: Conclusions from a Simulation Model*. *European Accounting Review*, s 341-371.
- Hauge, Ian P N. (2004). *Hedging and new standards*. *CA Magazine*, s 39-40.
- Hendriksen, Eldon S; Van Breda, Michael F. (1992) . *Accounting Theory*. Richard D. Irwin Inc: upplaga 5.
- Hines, Ruth D. (1991). *The FASB´s conceptual framework, financial accounting and the maintenance of the social world*. *Accounting, Organizations and Society*, s 313-331.
- Internationell redovisningsstandard i Sverige- IFRS/IAS. (2005). Stockholm: FAR FÖRLAG AB.
- Jacobsen, Dag Ingvar. (2002). *Vad, hur och varför?* Lund: Studentlitteratur.
- Johnson, Todd L; Swieringa, Robert J. (1996). *Derivatives, hedging and comprehensive income*. *Accounting Horizons*, 109-122.
- Jones, Stewart; Wolnitzer, Peter W. (2003). *Harmonization and the Conceptual Framework: An International Perspective*. *ABACUS*, s 375-387.
- Jönsson, Sten. (1991). *Role Making for Accounting while the State is Watching*. *Accounting, Organizations and Society*, s 521-546.

- Kam, Vernon. (1986). *Accounting Theory*. John Wiley & Sons, Inc.
- Kawaller, Ira G. (2004). *Ways to Test Hedge Effectiveness: Reconsidering Regression Analysis*. AFP Exchange, s 62-63.
- Kruger, Johann. (2005). *Financial Reporting: IAS 39 – Shaping hedges*. Accountancy, s 76-78.
- Lundahl, Ulf; Skärvad, Per – Hugo. (1999). *Utredningsmetodik för samhällsvetare och ekonomer*. Lund: Studentlitteratur, tredje upplagan.
- Mettinger, Bengt – Allan. (1998). *Vägen till fullständig marknadsvärdering av finansiella instrument?* Balans, s 37-41.
- Ngaire, Kirk. (2006). *Perceptions of the True and Fair View Concept: An Empirical Investigation*. ABACUS, s 205-235.
- Pirchegger, Barbara. (2006). *Hedges Accounting Incentives for Cash Flow Hedges of Forecasted Transactions*. European Accounting Review, s 115-135.
- Puxty, Anthony G; Willmott, Hugh C; Cooper, David J; Lowe, Tony. (1987). *Modes of Regulation in Advanced Capitalism: Locating Accountancy in Four Countries*. Accounting, Organizations and Society, s 273-291.
- Riahi-Belkaoui, Ahmed. (2004). *Accounting Theory*. Thomson Learning, femte upplagan.
- Rundfelt, Rolf. (2004). *EU och diskussionerna kring IAS 39*. Balans, s 53.
- Ryan, Stephen G; Herz, Robert H; Iannacconi, Teresa E; Maines, Lauren A; Palepu, Krishna G; Schrand, Catherine M; Skinner, Douglas J; Vincent, Linda. (2002). *Recommendations on Hedge Accounting and Accounting for Financial Instruments*. Accounting Horizons, s 81-93.
- Solomons, David (1986). *The Social Impact of accounting*. The Magazine for Financial Executives, s 20-24.
- Strauss, Anselm; Corbin, Juliet. (1998). *Basics of Qualitative Research*. SAGE Publications, andra upplagan.
- Torgander, Anders. (2006). *Säkringsredovisning enligt IAS 39*. Balans, s 31-35.
- Townley, Barbara; Cooper, David J; Oakes, Leslie. (2003). *Performance Measures and the Rationalization of Organizations*. Organization studies, s 1045-1071.
- Willmott, Hugh C; Puxty, Anthony G; Robson, Keith; Cooper, David J; Lowe, Anthony. (1992). *Regulation of Accountancy and Accountants: A Comparative Analysis of Accounting for Research and Development in Four Advanced Capitalist Countries*. Accounting Auditing & Accountability Journal, s 32-56.

Young, Joni J. (1996). *Institutional Thinking: The Case of Financial Instruments*. Accounting, Organizations and Society, s 487-512.

Elektroniska källor

IASB. (2006). 10/11 2006.

<http://www.iasb.org/About+Us/About+the+Foundation/History.htm>

IFAC. (2006). *Challenges and Successes in Implementing International Standards: Achieving Convergence to IFRSs and ISAs*. 17/12 2006.

http://www.ifac.org/Members/Source_Files/Other_Publications/Wong_Report_Final.pdf

IASPLUS. (2006). 17/11 2006.

<http://www.iasplus.com/standard/framework.htm>

PriceWaterHouseCoopers. (PWC). (2006). *IAS 39- Achieving hedge accounting in practice*. 13/11 2006.

<http://www.pwc.com/gx/eng/about/svcs/corporatereporting/ias39hedging.pdf>

Muntliga källor

Ola Bjärehäll,
Personlig intervju 5/12 2006

Gunvor Hedström,
Telefonintervju 7/12 2006

Henrik Bonde,
Telefonintervju 8/12 2006

Stefan Nilsson,
Telefonintervju 15/12 2006

Rickard Carlsson,
Telefonintervju 3/1 2007

Anna Peyron,
Telefonintervju 14/12 2006

Gunilla Domeij – Hallros,
Telefonintervju 8/12 2006

Mikael Ström,
Telefonintervju 12/12 2006

Mikael Holmberg,
Telefonintervju 28/12 2006

Anders Torgander,
Telefonintervju 18/12 2006

